

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2020

Zuzana Vorlová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Vladislav Vančura a Družstevní práce
Bakalářská práce

2020

Zuzana Vorlová

Prohlášení autora

Prohlašuji

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde

k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. X/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací,

ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 17.8. 2020

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Martě Pató, Ph.D. za odbornou pomoc, cenné rady a připomínky. Dále děkuji svým rodičům za plnou podporu při studiu a v neposlední řadě kolektivu vyučujících za předávání hodnotných vědomostí.

Anotace

Tato práce si klade za cíl představit spolupráci významného českého autora Vladislava Vančury a nakladatelského domu Družstevní práce. Vladislav Vančura bude představen především v roli redaktora a člena nakladatelského družstva. Práce si klade za cíl představit specifika fungování družstevního nakladatelství. Předmětem práce jsou paratexty tištěné jednak v propagačním časopise DP Panorama, jednak Vančurovy redaktorské posudky na knihy zasílané nakladatelství. Práce využívá archivních pramenů, dobových tiskovin a odbornou literaturu vztahující se k vytyčenému dílčímu tématu.

Klíčová slova

Družstevní práce, Vladislav Vančura, publicistika, redakční činnost.

Annotation

This work tries to define the partnership between this author and his publisher. Specifically this is the relationship between Vladislav Vančura and his publisher Družstevní práce. This specific type of collaboration is a good example of well-going mutual relationships. On the one hand there is a great writer and on the other one there is a well-functioning publisher. Their teamwork was not just about publishing books but during that time it was a personal grew in his editorial and critical activity.

Keywords

Družstevní práce, Vladislav Vančura, journalism, editorial activity

Obsah

Úvod.....	7
1. Družstevnictví.....	9
1.2 Družstevnictví v Československu.....	9
2. Společensko-politický kontext mezi lety 1918–1938 (45).....	11
2.1 Kulturně-společenský kontext.....	11
3. Nakladatelství Družstevní práce.....	12
3.1 Zrod myšlenky.....	13
3.2 Vznik nakladatelství a jeho historie.....	14
3.3 Členská práva a povinnos.....	16
3.4 Politická a kulturní orientace organizace.....	17
3.5 Sídlo nakladatelství.....	17
3.6 Krásná jizba.....	18
3.6.1 Působení Krásné jizby mezi členy družstva.....	20
3.7 Spolupráce.....	21
3.8 Významné osobnosti Družstevní práce.....	22
3.8.1 Ladislav Sutnar (1897–1976).....	22
3.8.2 Josef Sudek (1896–1976).....	23
3.8.3 Václav Poláček (1898-1969).....	25
3.8.5 Jiří Mahen (1882-1939).....	25
3.9 Konkurence.....	26
3.10 Využití reklamy.....	26
3.11 Základní edice.....	28
4. Periodika.....	32
4.1 Magazín Žijeme.....	32
4.2 Panorama.....	34
5. Vladislav Vančura a Dp.....	37
5.1 Vladislav Vančura jako autor Družstevní práce.....	38
5.1.1 Pekař Jan Marhoul a počátky autorské spolupráce.....	38

5.1.2 Pole orná a válečná a první konflikty s nakladatelstvím.....	40
5.1.3 Prohloubení spolupráce.....	41
5.1.4 Výtvarné řešení Vančurových knih.....	42
5.1.5 Formy propagace.....	42
5.1.6 Vančura u jiných nakladatelů.....	43
5.2 Vladislav Vančura jako spolupracovník Dp.....	44
5.2.1 Teoretický základ publicistické činnosti Vladislava Vančury.....	44
5.2.2 Vančura jako kritik.....	45
5.2.3 Lektorské posudky.....	50
5.2.4 Vladislav Vančura v Panoramě	56
5.2.5 Vančura jako redaktor Dp.....	56
5.2.6 Vančura v roli šéfredaktora.....	58
5.3 Obrazy z dějin národa českého.....	59
5.3.1 Obrazy z dějin národa českého v Panoramě.....	61
5.2.7 Překlady Vančurových děl v Dp.....	68
Závěr.....	69
Použitá literatura.....	70
Resumé.....	71
Příloha.....	73

Úvod

Tato práce se zabývá působením Vladislava Vančury v nakladatelství Družstevní práce, které se datuje do období mezi lety 1924–1942. Téměř dvacetiletí spolupráce je obdobím Vančurova nejplodnějšího literárního působení a zároveň také obdobím rozkvětu nakladatelství Družstevní práce.

O vztahu Vančury a Družstevní práci se zmiňují publikace věnované Vančurovi, nebo naopak Družstevní práci. O Vladislavu Vančurovi vyšla řada dílčích studií i samostatných monografií a rozborů jeho díla. Vedle monografií, jako je kniha Milana Kundery *Umění románu*¹ a Milana Blahynky: *Vladislav Vančura*², se jedná i o soudobé studie zaměřené na jednotlivé aspekty Vančurova díla, jako například vydání významné kritiky a studie z pera Jana Mukařovského, dílčí práce věnované recepci Vančurova díla, nebo studie věnované Vančurově publicistice. Také nakladatelství Družstevní práce se věnovala již řada badatelů, ve své práci jsem vycházela z monografie Lucie Vlčkové *Družstevní práce-Sutnar, Sudek*³ a kniha Aleny Adlerové *České užité umění: 1918-1938*.⁴

Z primárních pramenů bylo čerpáno především z nakladatelského časopisu *Panorama*⁵, který vydávalo nakladatelství Družstevní práce, zpočátku sloužil k informování členů o činnosti družstva, později, vycházel jako magazín komentující kulturu a společnost. Tato práce dále vychází z archivního materiálu Družstevní práce, jehož fond byl přehledně zmapován Josefem Knapem. A materiály k dějinám nakladatelství Družstevní práce přináší antologie Evy Bílkové⁶

Nakladatelství Družstevní práce byla organizace založená na družstevních principech solidarity, usilovala o zlepšení vzdělání a zájmu o kulturu v širokých vrstvách obyvatelstva. K této tendenci se přidal i Vančura, který tvrdil: „*Statistika přesvědčuje, že v knihovnách jest poptávka po banální četbě o dobrodružstvích, lásce atd., za této skutečnosti se zmíněné ústavy do značné míry*

1 KUNDERA, Milan. *Umění románu: cesta Vladislava Vančury za velkou epikou*. Vyd. 2. Praha: Československý spisovatel, 1961, 207 s. Dílna.

2 BLAHYNKA, Milan. *Vladislav Vančura*. 1.. vyd. Praha: Melanctrich, 1978. 542 s. ISBN 32-023-78. S. 11-311.

3 VLČKOVÁ Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9.

4 ADLEROVÁ, Alena. *České užité umění: 1918-1938*. Praha: Odeon, 1983.

5 Panorama: kulturní zpravodaj. Praha: Vydavatelstvo Družstevní práce, 19, ^^sv. ISSN 1805-9775.

6 BÍLKOVÁ, Eva. *Národní 36: k třicátému pátému výročí vzniku nakladatelství Odeon*. Praha: Odeon, 1988.

*míjejí s vlastním vzdělávacím posláním a čtenáři jsou namnoze utvrzováni v omylu, že bavíce se činí zadost povinnosti se vzdělávati.*⁷ Proto oceňoval snahu Družstevní práce vydávat kvalitní beletrii a poučnou literaturu za provozní náklady.

Vančura vstoupil do mladého nakladatelství sdílejícího názory levicové inteligence s jejími vizemi i omyly. Právě vize přivedly zakladatele Družstevní práce k myšlence družstevního nakladatelství, které bude šířit myšlenky moderní společnosti. Významnou úlohu v rozvoji nakladatelství měla různorodá levicová uskupení i jednotlivci, kteří usilovali o přeměnu společnosti. Vančura i Družstevní práce se řadili mezi tyto levicové představitele. Vančura se již před vstupem do nakladatelství stýkal s význačnými členy a spolupracovníky nakladatelství, jako byli Jaromír John, Josef Sudek, F. X. Šalda, nebo Ladislav Sutnar.

Vladislav Vančura byl jedním z nejvýznamnějších spisovatelů 20. století, který výrazně ovlivnil meziválečnou kulturní scénu, nepůsobil pouze jako literát, ale i jako malíř a filmový scénárista. Jeho knihy patřily k nejvýznamnějším, které družstvo vydalo za dobu své existence. Patřil ke kmenovým autorům nakladatelství, byl členem družstva a předsedou redakční rady.

Cílem této práce je vystihnout vzájemné vztahy mezi Vladislavem Vančurou a nakladatelstvím Družstevní práce. Pozornost je nejvíce věnována Vančurovým kritikám, uveřejněným v časopise Panorama, lektorským posudkům pro Družstevní práci a několika jeho beletristickým počínům, ze kterých jsou nejvýznamnější *Obrazy z dějin národa českého*.

7 VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt, s. 59.

Družstevnictví

Družstevnictví lze definovat jako společensko-ekonomické sdružení lidí, kteří svépomocí, společně a solidárně podnikají v určitém odvětví za účelem zisku všech účastníků. Vzniklo koncem první poloviny 19. století, kladlo si za cíl vyřešení hospodářských a sociálních problémů, které se vázaly k ekonomice kapitalistického typu a tržnímu hospodářství.

Myšlenka družstevního nakladatelství se zrodila v Německu, konkrétně to byla komerční nakladatelství vydávající umělecky neambiciózní literaturu. Družstevní práce převzala ekonomický koncept německých organizací, ale vložila do něj myšlenky o sociální rovnoprávnosti a vůli vzdělávat širokou veřejnost. Snahu o zlepšení poměrů ve společnosti Dp umožňovala široká členská základna, která zasahovala do všech vrstev společnosti, od elit politických (prezidenti Masaryk a Beneš), kulturních (Josef Sudek), přes střední vrstvy, až po chudé dělnické rodiny.⁸

1.1 Družstevnictví v Československu

Počátek družstevnictví v Českých zemích je kladen do 40. let 19. století. Největšího rozkvětu dosáhla družstva v meziválečném období, jelikož dobře fungující ekonomika pomáhala novým firmám.⁹

Za druhé světové války byla družstva násilně centralizována a jejich činnost se musela podřídit válečnému hospodářství. Členové byli perzekvováni a do družstev byli dosazováni němečtí komisaři a správci. Po druhé světové válce se obnovovaly zničené společnosti a zakládaly se nové, mezi nimi samozřejmě i družstva s již dlouholetou tradicí. Po únorovém převratu se situace začala vyhrcovat, protože centralizovaná družstva sdružená do příliš velkých celků ztrácela kontakt se svými členy. Státním zásahem se omezilo demokratické řízení, podnikatelská iniciativa a postupně byla družstva zestátnována. Navzdory tomu se některým družstvům dařilo a přežila až do privatizace jako například pozůstatky Krásné jizby.

⁸ MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: k nakladatelstvím Družstevní práce a Družstvo Kniha*. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

⁹ SVOBODA, Jiří. *160 let družstevnictví v České republice. 1847–2007*. 2006. Praha: Družstevní Asociace ČR, s. 5.

Na družstevním základě fungovala v tehdejší Československu i jiná družstevní nakladatelství, mezi nimi i družstvo *Kniha a Čin* - tiskové a nakladatelské družstvo československých legionářů v Praze. Družstvo *Čin* bylo orientované na demokratickou levici a podporovalo vládu prezidenta Masaryka, který byl jeho kmenovým autorem. Podobně jako *Dp* se zaměřovalo na kvalitní produkci, vydávalo odbornou literaturu, a především kulturně vzdělávací publikace. Výchovná funkce středně velkého nakladatelství se projevovala i pečlivým výběrem beletrie. *Čin* vydal v roce 1923 *Amazonský proud*, prvotinu Vladislava Vančury. Nakladatelství také vytvářelo specifický nakladatelský časopis redigovaný Marií Majerovou s kulturně politickým zaměřením, který vědomě potlačoval informativní složku ve prospěch kritiky.¹⁰

Dalším družstevním nakladatelství bylo Družstvo *Kniha* vedené Michaelem Káchou¹¹, založené roku 1922. V tomto nakladatelství publikoval roku 1924 Vladislav Vančura svoji povídkovou sbírku *Dlouhý, Široký, Bystrozraký*. O přátelských vztazích vypovídá nejen podobný okruh spolupracovníků, ale především to, že byl Michael Kácha přispěvatelem do *Panoramy* (stať *Poprašek z větrného mlýna* z roku 1937). Řada jmen se kryje se spolupracovníky Družstevní práce počínaje stálými spolupracovníky Káchovými J. Mahenem, St. K. Neumannem, K. Tomanem, R. Těsnohlídkem, Fr. Gellnerem, až po hostujícího Opolského, Sovu, Dyka a Brunnera. Výjimečnost Káchových vydavatelských aktivit spočívala v tom, že se rozhodl zprostředkovat nadstandardně upravené brožury a knihy nejchudší společenské vrstvě, a to nejen dospělým, ale i dětem.¹²

10 FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2008, 1 sv. ISBN 80-200-0345-2., s. 500.

11 Michael Kácha (1874–1940) byl český novinář, anarchista a nakladatel. S počátkem první světové války byl Kácha jako jeden z čelních představitelů pražských anarchistů a nesmlouvavý antimilitarista zatčen spolu s Bohuslavem Vrbenským a dalšími a na několik let internován v dolním Rakousku. Po svém zmrzačení na italské frontě se dostal se do lazaretu v Salcburku. Významně se podílel na politickém a kulturním ruchu.

12 MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: K nakladatelstvím Družstevní práce a Družstvo Kniha* [online]. 2012, 23(1), 38-50 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm m

2. Společenskopolitický kontext mezi lety 1918–1938/45

Relativně krátké období mezi dvěma válkami se odehrává v rámci rychlých technických a společenských změn, které zasahují celý svět. První světovou válkou je ukončeno tzv. dlouhé devatenácté století a začíná období první republiky. Konec první světové války přinesl naději a touhu vybudovat nový, lepší svět. U nás se projevila vytvořením státu Čechů a Slováků. Československá republika, vyhlášená 28. října 1918 rozvíjela kulturu, vznikala nová periodika a vydávaly se nové české knihy s opojnou myšlenkou, co je české, je i dobré.¹³

2.1 Kulturně-společenský kontext – role spisovatele v společnosti

Již za Rakouska-Uherska se spisovatelé starali o udržování kulturních hodnot. První světová válka sice proměnila roli spisovatele, respektive umělce ve společnosti, ale roli nositelů národních hodnot si spisovatelé ponechali po celé sledované období. V tomto období také tlumočili názory různých skupin obyvatelstva, dalo by se říci, že spisovatel se stával hlasem národa, jak to bylo formulováno již v Manifestu českých spisovatelů v roce 1917. Umělci tedy do jisté míry suplovali úlohu politiků jako mluvčích národa. V průběhu let se jejich úloha proměňovala, spisovatel však zůstával jako morální autorita.

Literatura byla významnou kulturní a společenskou složkou ovlivňující politické dění. Plnila funkci vzdělávací a ovlivňovala kolektivní myšlení. Literáti byli významnými osobnostmi a podíleli se na společenském vývoji nového státu. Spisovatel se stal sociální rolí a v běžném životě nabyla důležitosti věda a technika, která se za války ukázala nepostradatelnou. Lidé začínali užívat médií a technologií v každodenním životě, bylo zahájeno masové rozšíření rozhlasu, automobilismu a letecké dopravy. Ve třicátých letech významně posílila úlohu spisovatele vyhrocená situace v okolních zemích a ohrožení pracně vybudované demokracie. Řada spisovatelů psala a vydávala knihy podporující národní uvědomění a odsuzující Hitlerovu politiku.

Ovzduší První republiky v sobě neslo tvůrčí sílu a bylo obdobím rychlých politických, společenských a kulturních změn, které se projevovaly i zakládáním různých organizací, jako byl

¹³ JOHN, Miloslav: *Čechoslovakismus a ČSR 1914–1938*. Beroun 1994, s. 59.

i projekt nakladatelství Družstevní práce.

Nakladatelství Družstevní práce

Informace vztahující se k nakladatelství Družstevní práce jsem čerpala z práce Evy Bílkové *Národní 36: Družstevní práce, Odeon*.¹⁴ Nakladatelství Družstevní práce se věnují především monografie zaměřující se na dějiny knižní kultury, jako například monografie Lucie Vlčkové *Družstevní práce – Sutnar, Sudek*.¹⁵ Několik publikací bylo věnováno také Krásné jizbě, ty jsou zaměřeny na užité umění a každodenní život v Československu, např. publikace vydaná Národní galerií *Umění pro všechny smysly: meziválečná avantgarda v Československu a České užité umění: 1918-1938*¹⁶ autorky Aleny Adlerové.

Družstevní práce byla kulturně-společenská organizace, založená v Československu roku 1922. Reagovala na požadavek uplatnitelnosti umění v běžném životě i pro méně majetné občany, a stala se jednou z nejvýznamnějších kulturních institucí za první republiky. Nakladatelství bylo vybudováno podle modelu německého Bauhausu – mezinárodní školy pro design, architekturu a umění. Dle tohoto příkladu nakladatelství pracovalo na změně životního stylu a snaze o spojení průmyslu a umění. Na svém vrcholu mělo nakladatelství přes sto tisíc členů.¹⁷ Nakladatelství Družstevní práce vydávalo domácí i zahraniční literaturu ve vysokých nákladech, ale v kvalitním uměleckém provedení, s cílem zlepšit vkus široké veřejnosti. Za třicet let své existence vydalo téměř osm set děl původní i světové prózy a poezie, obrazových publikací, kalendářů, sérií pohlednic a dalších tiskovin. Dále vydávalo některá periodika – Revue Dp, nakladatelský list Panorama a spolu se Svazem československého díla publikovalo magazín Žijeme. *„Družstevní práce je jedna z nejvýznamnějších meziválečných československých kulturních institucí, vznikla ve vlně poválečného entusiasmů a víry v nový život v demokratické společnosti. Ambiciózní projekt družstevního nakladatelství, které mělo za cíl vydávat kvalitní literaturu v neméně kvalitním provedení s důrazem na grafickou úpravu a knihařské zpracování, a kultivovat*

14 BÍLKOVÁ, Eva. *Národní 36: k třicátému pátému výročí vzniku nakladatelství Odeon*. Praha: Odeon, 1988.

15 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80 7101-066-9.

16 ADLEROVÁ, Alena. *České užité umění: 1918-1938*. Praha: Odeon, 1983

17 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9.0, s. 25.

tak vzdělanost a vkus široké čtenářské obce, byl iniciován Václavem Poláčkem.“¹⁸

Družstevní práce vynikala především výbornými redaktorskými a výtvarnými osobnostmi, z nichž řadu objevila, nebo přebrala konkurenci, např. Josefa Sudka převzala nakladatelství Melantrich.¹⁹ Spolupracovala s nejlepšími designéry a výtvarníky té doby, kteří jsou oceňováni a vystavováni i dnes a vydávala díla řady známých osobností. Největším přínosem Družstevní práce byla kvalitní a dostupná produkce, o kterou se zaslouhovala renomovaná redakční rada a kvalitní členská základna. Do nakladatelského časopisu přispívali i slavní literární vědci a kritici, jako jsou F. X. Šalda či Jan Mukařovský.

3.1 Zrod myšlenky

Idea družstva vydávajícího kvalitní literaturu za přijatelné ceny i pro chudší vrstvy obyvatelstva se zrodila z politické orientace jejích představitelů, kteří byli krajně levicoví a silně ovlivněni marxismem a socialismem. Vytvořili tedy společnost, s jejíž pomocí chtěli rozšířit vzdělanost, zlepšit podmínky chudých vrstev a odstranit sociální rozdíly cestou družstevní organizace, kde všichni členové jsou si rovni, a to i ti nejchudší. Proto se nakladatelství zprvu soustředilo na lacinou produkci, a mohlo tak svým členům poskytnout kvalitní produkty za přijatelnou cenu. Za nízké ceny svým dílem mohlo i vyloučení knihkupeckého článku – distribuce a provozu knihkupectví.²⁰

Ekonomicky se Dp inspirovala německými družstevními nakladatelstvími, od nichž se ovšem postupně přinejmenším slovně distancovala, nesouhlasila totiž s prioritou ekonomického hlediska. V nakladatelském listu Panorama se dočítáme, že německá nakladatelství vyrábějí „*literárně i výrobně hromadný, průměrný a podprůměrný artikl*“.²¹ Družstvo převzalo od německých konkurentů ekonomické principy, ale nepřebralo jejich druh zboží.

Dalším finančním přínosem byla poštovní distribuce. „*Z ekonomického hlediska tu šlo o významné novum, a sice vyloučení knihkupeckého článku z nakladatelského procesu (za což bylo nakladatelství samozřejmě kritizováno Svazem knihkupců a nakladatelů). Mělo to své důvody*

18 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9.0, s. 16.

19 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce – Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9.0, s. 119.

20 MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: k nakladatelstvím Družstevní práce a Družstvo Kniha*. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

21 Panorama VIII, 1930-1931, č. 1-2, s. 30.

praktické (především cenu knih nižší o nezanedbatelné procento obvykle připadající na distribuci, respektive knihkupecký provoz), ale i ideové, neboť u zrodu nakladatelského družstva stála česká intelektuální levice se všemi svými vizemi a iluzemi (v tomto případě alternativního neelitářského ekonomického systému).“²²

Iniciátor založení Družstevní práce Václav Poláček se inspiroval u Františka Modráčka, který se často vyjadřoval k družstevní problematice a byl předsedou Ústředního svazu družstev. Poláček u senátora Modráčka²³ po dvě léta pracoval v pozici tajemníka.

Svou úlohu ve zrodu nakladatelství má i atmosféra dvacátých let. Všeobecný optimismus a nadšení se projeví mimo jiné i zakládáním nových nakladatelských domů a kulturních institucí.

3.2 Vznik nakladatelství a jeho historie

Nakladatelství Družstevní práce vzniklo na podnět Václava Poláčka v roce 1922 jako družstvo čtenářů, spisovatelů a umělců. Pojmenování nakladatelství dostalo podle úspěšné družstevní výstavy pořádané rok před jeho založením. Václav Poláček později o začátcích Družstevní práce napsal: „*V únoru 1922 byl již program zhruba napsán. Byl velkolepě idealistický. Chtěl vypláceti podíl na zisku autorům i konzumentům, dobře honorovati autory a zaměstnance, vydávati dobré knihy [...] Podniku byla dána již forma družstevní, neboť konzumenti i spisovatelé, kteří jedině mohli být členy, měli se spravovati sami, podnik měl býti vtělením a přeměnou zásad Modráčkovy Samosprávy práce.*“²⁴ Ustavující valná hromada se konala v sále pražské restaurace U zlaté husy 24. září 1922, kde bylo zvoleno pětičlenné představenstvo, sedmičlenná dozorčí rada, zpracovány stanovy družstva a nejvyšším orgánem se stala valná hromada. Na ustavující valné hromadě se sešlo zhruba patnáct zájemců (tou dobou se už tiskla první publikace Nejkrásnější svět Marie Majerové s obálkou Slavoboje Tusara, cena knihy byla stanovena na Kč 12.50 i s poštovním, v nákladu 3 300 výtisků při dosavadních necelých třech stovkách členů). Protože důležitým se jevila

22 MAGINCOVÁ, Dagmar. Knihy, které budou čteny: k nakladatelství Družstevní práce a Družstvo Kniha. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

23 František Modráček (1871–1960) byl průkopníkem českého družstevnictví, československým politikem, konkrétně poslancem Revolučního národního shromáždění (1918-1919) za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou, poté zastupoval Socialistickou stranu československého lidu pracujících.

24 POLÁČEK, Václav. *Pět let Družstevní práce*. Almanach. Praha: Družstevní práce, 1927, s. 165.

i péče o hmotný artefakt, byly knihy pečlivě upravené již v prvních nákladech.²⁵

Po několika letech vyjednávání se nakladatelství spojilo s firmou Břetislava Maria Kliky²⁶, a její licenci využívalo sedm let k distribuci mimo síť svých členů, až konečně získalo vlastní nakladatelskou a knihkupeckou koncesi, a to v roce 1929. Důvody prodlení spočívaly ve vysoké rivalitě s konkurencí, která se obávala nového typu nakladatelského podniku, v sousedním Německu již značně prosperujícího.

V průběhu třicátých let se družstvo vlivem událostí v Německu začalo politicky vyhraňovat, měnilo svou ediční politiku a varovalo před nastupujícím fašismem. S tím souvisel velký příklon doleva, reprezentovaný odstraněním politicky neutrálního Miroslava Novotného, který byl roku 1930 vystřídán na místě šéfredaktora levicovým básníkem Petrem Kříčkou.²⁷

Už v počátcích založení se zdál nemožným družstevní princip volení edičního plánu, ale až roku 1937 byla ustanovena redakční rada, ve složení Vladislav Vančura, Jaroslav Seifert, Karel Nový, Josef Cerman a Vladimír Procházka, kteří jednali podle řádu redakční rady. Složení redakční rady se časem proměňovalo, vždy si však uchovala vysoký standard zajišťující kvalitní produkci. Hlasování veškerého členstva zůstalo pouze u edice Živé knihy, kdy byly k Panoramě přiloženy hlasovací lístky, pro každou konkrétní navrhovanou knihu, hlasování bylo anonymní a dobrovolné. Patřilo mezi základní práva členů, a to právo na řízení organizace.

I přes úspěchy a růst poptávek si Družstevní práce zachovala příznivé ceny, kvalitní zboží a stala se zárukou kvality. Díky rozmanité členské základně se nakladatelství a prodejna zachovali i v období hospodářské krize. Za okupace se Dp nedostávalo papíru, probíhala cenzura vydávané produkce, byl zrušen měsíčník Panorama a omezen prodej v Krásné jizby. Mnozí členové a představitelé byli zatčeni, někteří i popraveni – z nichž kromě Vladislava Vančury připomeneme Josefa Rozuma, J. M. Smazala, Emila Sobotu a Jaroslava Šejdu.

Po osvobození pokračovalo nakladatelství ve vydávání nových titulů. Od svého

25 MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: k nakladatelství Družstevní práce a Družstvo Kniha*. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

26 Břetislav Maria Klika (1884–1958) byl nakladatelem a redaktorem, podílel se na vzniku nakladatelského sdružení Kmen. Klika byl ambiciózní nakladatel, který však podnikal se ztrátami a od roku 1930 byl redaktorem Družstevní práce.

27 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce – Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 18.

založení do roku 1947 vydalo nakladatelství 815 titulů od 307 spisovatelů domácích i zahraničních, dále se podílelo na vydání 23 výtvarných děl a 16 hudebních děl. Překladová literatura byla zastoupena 24 spisovateli slovanskými, 22 francouzskými, 41 anglo-americkými, 33 německými, 7 italskými, 16 severskými, 2 maďarskými, jedním španělským, rumunským, tureckým a perským.

28

Po únorovém převratu Dp postupně zanikla, tak jako většina českých nakladatelských domů. Po druhé světové válce byla vydána právní norma – dekretem prezidenta republiky Edvarda Beneše (ze dne 27. 10. 1945, ve Sbírce zákonů pod č. 110, částka 49 ze dne 7. 11. 1945). Jejím cílem byla ochrana tradičních postupů výroby. Tehdy byla založena veřejnoprávní korporace – Ústředí lidové a umělecké výroby (ÚLUV), se kterým se Svaz československého díla v roce 1948 usnesl sloučit bez likvidace. Krásná jizba, Dům uměleckého průmyslu a veškerý majetek přešel na nového vlastníka. ÚLUV převzalo SČSD včetně zaměstnanců, majetku, dluhů a povinností pokračovat v rozvíjení jeho základních funkcí. Roku 1949 došlo ke sloučení nakladatelství Družstevní práce a Svazu bojovníků Mír a roku 1952 nakladatelství Dp ztratilo nakladatelské oprávnění. Na činnost nakladatelství navázalo státní nakladatelství Odeon.²⁹

3.3 Členská práva a povinnosti

Družstevní členové, ať už jednotlivci nebo společnosti měli svá práva a povinnosti, mezi něž patřilo zaplacení 10,- Kč zápisného, složení členského podílu čtyřiceti korun a odebrání alespoň čtyř knih nebo obrazů ročně. Z důvodu častého nedodržování členských povinností mělo družstvo finanční potíže, ze kterých si muselo pomáhat úvěry nebo pomocí od družstevní tiskárny Grafia v Praze. Členové měli právo volit představenstvo a dozorčí radu, dále hlasovali o knihách vydávaných v edici Živé knihy. Odběry knih a obrazů byly uskutečňovány buď přes poštu, osobním odběrem, nebo pomocí poslíčků. Aby byla zajištěna prosperita a levná produkce, muselo mít družstvo dostatek členů, proto pravidelně pořádalo besedy, tuzemské i zahraniční výstavy, koncerty, a dokonce i natočilo film. Nakladatelství produkovalo též luxusní tisky, které byly odměnou pro distributory a některé členy družstva. Exkluzivní vazby se objevovaly v rámci edic Živé knihy B a

28 VÁVROVÁ, Vladimíra. Historie družstva Družstevní práce [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné z: www.dacr.cz/soubory/druzstevni_prace.doc?fid=14399854530261.doc

29 ADLEROVÁ, Alena. České užité umění: 1918-1938. Praha: Odeon, 1983. s. 132.

Slunovrat. Od jejich výroby bylo z finančních důvodů postupně upuštěno.³⁰

3.4 Politická a kulturní orientace organizace

Družstevní práce je považována za levicovou organizaci³¹, ve svém programu však měla zasazenou politickou neutralitu a paradoxně je ve své době obviňována z přílišné pravicovosti³², převážně od dělníků propuštěných během reorganizace knihařské dílny. Nezpochybnitelnou zůstává silná umělecká pluralita, i když je přednost dávana pokrokovějším autorům a ve dvacátých letech převažuje avantgarda. Družstevní práce byla vždy demokratická v principech řízení. Nakladatelství mělo dobré vztahy s prezidenty Masarykem a Benešem, kteří byli oba čestnými členy družstva a jeho nestrannými podporovateli. K prezidentu Masarykovi, který se stal čestným členem nakladatelství roku 1935, byly vypraveny dvě delegace, jedna v počátcích existence nakladatelství v roce 1924 a druhá o jedenáct let později.

Převážně ve třicátých letech se objevují články týkající se politické situace, zdravotního stavu prezidenta republiky i nenásilné formy reklamy: *„pověst o našem porculánu pronikla – bez reklamy – až na Hrad. Nejdříve žádáno několik kousků na ukázkou – úspěch – a již jsme tam vezli dva velké balíky porculánu v barvě slonové kosti se zelenou lemoukou. „víte, pan prezident nesmí mít nic ostře bílého. Namáhá mu to oči. Tento však je krásný, nejlepší ze všech, jež jsme viděli,“ libovala si paní hospodyně.“*³³

3.5 Sídlo nakladatelství

První sídlo mělo nakladatelství a prodejna v Myslíkově ulici, v roce 1929 se přestěhovala k Prašné bráně a od roku 1936 sídlila v Domě uměleckého průmyslu na Národní třídě. Funkcionalistická budova sloužila také jako administrativní a expoziční centrum československého průmyslu. V budově se nacházela i bytová poradna, kterou vedl architekt Jan E. Koula. Přestěhování Krásné jizby reflektuje článek Jana E. Kouly: *„Krásná jizba v Praze se přestěhovala v říjnu t. r. [1936] do*

30 VÁVROVÁ, Vladimíra. Historie družstva Družstevní práce [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné z: www.dacr.cz/soubory/druzstevni_prace.doc?fid=14399854530261.doc

31 Pro příklon k socialismu, později marxismu a převahu členů s tímto smýšlením.

32 Pro výdělečné tendence, ve své době myšleno jako urážka

33 *Pan prezident užívá Sutnarova porculánu*. Panorama, Praha: Družstevní práce, 1935, 13(4). s. 63.

*Domu uměleckého průmyslu na Národní třídě, do nových, vzdušných prostorů, opravdu krásných, protože naprosto civilních, bez falešné nádhery a parvenuovského naparování.“*³⁴

Unikátní stavba byla navržena teoretikem vědeckého funkcionalismu, architektem Oldřichem Starým³⁵ pro Svaz československého díla, který zprostředkoval odbyt bytových doplňků prodávaných v Krásné jizbě a také se podílel na jejím vzniku. S problémem spojení obchodní, výstavní a administrativní složky do kompaktního celku na parcele ve tvaru písmene el se vypořádával v letech 1934-1938. Výhodou budovy je vysoká variabilita místností, tzn. možnost změnit velikost a tvar místností přemístěním jednotlivých pohyblivých příček: „*Vůbec nejdůležitějším architektonickým dílem, nejlépe dokumentujícím jeho stálou snahu po čistotě a pravdivosti, je obchodní, výstavní a kancelářský dům Svazu československého díla na Národní třídě z let 1934–1938.*“³⁶

3.6 Krásná jizba

Snaha o umělecky náročné vydávání knih přivedla Družstevní práci k myšlence prodeje uměleckých předmětů a bytových doplňků, a tak v roce 1927 otevřela prodejnu Krásné jizby v Myslíkově ulici, jejíž prvním vedoucím byl Emanuel Frinta. Obchodní firma Krásná jizba prodávala výrobky, které teoreticky zpracovala organizace Družstevní práce.

Rozhodující vliv pro vznik a vývoj Krásné jizby ve dvacátých a třicátých letech jsou mezinárodní výstavy a publikace pocházející z dílen výtvarného Bauhausu (1923, 1925), newyorského muzea moderního umění (1931) a pařížské výstavy Abstraction-Création.³⁷ Mimo německého Bauhausu inspiraci čerpala i z holandského konstruktivistického hnutí De Stijl a především z dění v Sovětském svazu, kde vznikala uměleckoprůmyslová učiliště zaměřená na konstruktivismus. Vliv Bauhausu dosahuje vrcholu v průběhu mezinárodní výstavy architektury ve Výmaru v roce 1923, které se účastnili i představitelé Devětsilu. Velký vliv na jeho prosazení u nás má Karel Teige, který přednášel na škole Bauhausu v letech 1929-1930 sociologii architektury.³⁸

34 KOULA, Jan E.. *Nová Krásná jizba: Panorama XIV: Kulturní zpravodaj*. Praha: Družstevní práce, 1936. s. 136.

35 Oldřich Starý, levicový funkcionalista, předseda Klubu architektů a šéfredaktorem Stavby.

36 ŠVÁCHA, Rostislav. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Odeon, 1985, 573 s. Architektura., s. 383.

37 SUTNAR, Ladislav. *Ladislav Sutnar v textech: (mental vitamins)*. Praha: KANT; Uměleckoprůmyslové museum, 2010. s. 39.

38 SUTNAR, Ladislav. *Ladislav Sutnar v textech: (mental vitamins)*. Praha: KANT; Uměleckoprůmyslové museum,

Krásná jizba se inspirovala prací německého Bauhausu, jehož výrobky se v Krásné jizbě prodávaly v letech 1930–1933, například trubkový nábytek Marcela Breuera, nebo svítidla řady Modul Miroslava Prokopa z firmy Inwald, nebo také stolní sklo Adolfa Loose (1870-1933).³⁹ Krásná jizba se brzy stala viditelným propagátorem československého řemesla a užitého umění. Obchod nabízel skleněné soubory Ludmily Smrčkové (1903–1991) a Antonína Meteláka (1897–1980), porcelánové jídelní sety Františka Míška a Ladislava Sutnara, stolní doplňky z kovu Bohumila Južniče (1895–1963), bytový textil Antonína Kybala, dřevěné hračky Ladislava Sutnara, sektorové knihovny a nábytek Jana Vaňka a Jana E. Kouly a kovové náčiní firmy Sandrik. Další prodejny byly postupně otevřeny v Brně, Hradci Králové, Plzni, Českých Budějovicích, Olomouci a v Bratislavě.

Krásná jizba se nesmazatelně zapsala do dějin užitého umění funkčními výrobky navrhovanými předními designéry. Firma měla tým skvělých pracovníků, vlastní designérské studio, dílny, prodejny, galerii a netradiční výstavní síň. Krásná jizba byla dlouho jediným představitelem odlišného životního stylu. Sdružovala umělce, výrobce a distributory užitého umění a moderního designu. Jejím cílem bylo zpřístupnit kvalitní výrobky co nejširší vrstvě obyvatel. Kladla důraz na kvalitní, estetické předměty denní potřeby, ať z keramiky, skla, porcelánu, kovu, dřeva i textilu. Vančura byl velkým zastáncem všeho moderního již v počátcích svého veřejného působení, v roce 1924 pronesl ve své přednášce *Nové umění: „Není to již přičiněná práce ozdobnická a předměty na pohled sličné, nýbrž výrobek ekonomického, účelného tvaru, jenž v podstatě je dán funkcí.“*⁴⁰

3.6.1 Působení Krásné jizby mezi členy družstva

Styčným bodem v nakladatelském plánu Dp byla výchova členů i širší společnosti. Tomuto účelu sloužily publikace nejen po obsahové stránce, ale i formální úpravě. Logickým rozšířením nakladatelství tedy bylo zacílení na prostředí člověku nejbližší – domov. Změny v bydlení se měly týkat těch nejpotřebnějších, fakticky se jich účastnily střední vrstvy.

Počátkem dvacátého století začíná být kladen požadavek na účelné, až strohé byty středních a

2010. s. 39

39 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 25.

40 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 57.

nižších vrstev. Bylo tedy potřeba nejen přestavět vnitřní strukturu bytů, ale i změnit bytové doplňky a na tuto potřebu u nás dobře a rychle reagovala Družstevní práce. „Žádáme, aby naše byty byly dokonale prosluněny a řádně provětrávány. Rádi oželíme tepelné ztráty, jež nám zaviňují veliká okna. Vždyť tyto peníze nejsou vyhazovány; je to jen pro naše zdraví“.⁴¹

Ačkoliv se Dp snažila udržovat lidové ceny, kvalitní výrobky byly cenově nákladné a členové si často stěžovali na nedostupnost zboží Krásné jizby, hlavně v době hospodářské krize: „Dnešní ceny užitkových předmětů v krásné jizbě jsou však příliš vysoké, až už se jedná o přibory, soupravy porculánu, skla, či předměty kovové, záclonoviny a koberce. Dnes mohou tyto věci kupovat jen lidé dobře situovaní.“⁴²

Principy tržního hospodářství a snaha o uměleckou produkci vedla nakladatelství před obtížné dilema, jestli prodávat, oč je zájem, nebo se věnovat kulturním zájmům a přišlo s brilantním řešením – vychování spotřebitelů k zájmu o umělecky působivé předměty. Krásná jizba se soustředila na potřeby širokých vrstev, které vyžadovaly esteticky působivý byt či dům, vhodný k obývání, a nejen na okrasu.⁴³ Bylo nutno chápat průmyslovou typizaci a standardizaci jako příznivý faktor a nutnost společenského vývoje. Časopis Panorama reprezentoval účelnost výchovných prostředků, a to nejen slovem, ale i typografií a fotografií, kterými ovlivňoval vkus publika. Ladislav Sutnar zastával ideu reálného funkcionalismu, ze kterého jej nevykolejila ani hospodářská krize a Krásná jizba zůstala věrna svým cílům.⁴⁴ Sutnarova reklama měla vysoké cíle rozšiřovat zboží Krásné jizby do co největšího počtu domácností, ale i kultivovat vkus široké veřejnosti. Jeho pojetí reklamy přinášelo neobyčejné úspěchy, a to i zásluhou Sudkovy reklamní fotografie, objevující se hromadně v množství časopisů a letáků.

3.7 Spolupráce

Knižní nakladatelství Družstevní práce zaměstnávalo designéry a architekty, kteří svým osobitým stylem utvářeli nejen jednotlivé výrobky, ale i celkový styl organizace.

Pro nakladatelství pracovala řada významných osobností z různých odvětví, samozřejmě

41 KOULA, Jan E. *Obytný dům dneška*: Stanislav Kraus, Václav Lenc, Miloslav Prokop, Jan Roller, Jaroslav Svoboda, Eduard Zika. V Praze: Družstevní práce, 1931, s. 367. s. 24.

42 Úryvek z členského dopisu. Panorama. Praha: Družstevní práce, 1935, 13(6). s. 92.

43 KOULA Jan E. *Obytný dům dneška*: Stanislav Kraus, Václav Lenc, Miloslav Prokop, Jan Roller, Jaroslav Svoboda, Eduard Zika. V Praze: Družstevní práce, 1931. s. 120.

44 ADLEROVÁ, Alena. *České užité umění: 1918-1938*. Praha: Odeon, 1983. s. 115.

především autoři, redaktoři, výtvarníci, fotografové a designeři. V dobách svého rozkvětu si vybíralo převážně levicově orientované a pokrokově smýšlející autory a výtvarníky. Jelikož všechna díla v nakladatelství vydávaná musela mít vysokou jazykovou úroveň, autoři byli pomocí smlouvy nuceni do detailních jazykových korektur a jejich rukopisy byly kontrolovány filologem. Precizní byla také grafická úprava s přebalem od prestižních umělců byla téměř samozřejmostí, vstupní kresby pocházely například od Františka Bidla, Cyrila Boudy, Josefa Čapka, Emanuela Frinty, Josefa Lady, Václava Rabase, Vlastimila Rady, Karla Svolinského, Toyen, Jiřího Trnky a četných dalších. Na chodu nakladatelství se podílelo i množství lidí stojících obrazně řečeno v zákulisí – odborní dělníci a konkrétně knihvazači, sklízeli velké úspěchy i v zahraničí a roku 1924 otevřela Dp vlastní knihařskou dílnu. Každý člen měl právo vybrat si, zda chce knihu brožovanou, nebo ve vazbě buď plátěné, poloplátěné, kožené, nebo polokožené. Díla byla většinou posílána do některé z pražských tiskáren, nejčastěji do družstevní Grafie.

Formy spolupráce s autory

Autory si nakladatelství vybíralo obtížně, jelikož většinu vázaly smlouvy s dříve založenými nakladatelstvími, pořádala proto soutěže pro nové talenty a vybírala autory okrajové, nebo začínající. Ze zahraničních překládala kromě angloamerických, německých a ruských také jihoslovenské, severské a slovenské autory.

3.8 Významné osobnosti Družstevní práce

Pro Dp pracovalo několik stálých pracovníků, řekněme na plný úvazek a řada spolupracovníků nakladatelstvím jen prochází. Vančura patří mezi první skupinu, pro Dp pracuje dvě desetiletí a jako každá velká osobnost i Vančura přitahuje do nakladatelství umělce z různých oborů. Jeho renesanční osobnost se dobře odráží v zájmech nakladatelství, které se zabývá celou řadou oborů i těch které nejsou tradičně řazeny k nakladatelským podnikům. Taková šíře zájmů musela být nesmírně logisticky náročná, především řízení osobností z rozličných oborů, právě zde se uplatňovala Vančurova organizační schopnost a znalost nejen literatury a výtvarného umění, ale kultury obecně. Nemůžeme říci, že by měl Vančura schopnost stmelovat lidi, často tomu bylo právě naopak a svým nesmlouvavým hájením vysokých standardů rozhněval nemálo spolupracovníků, ale také získal sympatie u stejně smýšlejících kolegů. Není potřeba jmenovat redaktory, ale ráda

bych v jiném kontextu uvedla jména známých designérů a výtvarníků. Logo nakladatelství navrhl V. H. Brunner. Je vytištěno na každé vydané knize, někdy dokonce zabírá celou obálku, a jelikož se jednoduché a vkusné dp stalo zárukou kvality, logo se po celou dobu existence družstva nemění.

Z dalších významných spolupracovníků a členů družstva, kteří byli důležití především pro Krásnou jizbu, vyjmenujeme tyto: Pavla Janáka, Bohumila Južniče, uměleckoprůmyslové návrháře Františka Kyselu, Jaroslava Horejce, Frantu Anýže, Antonína Kybala a fotografa Josefa Sudka. Jedním ze stálých dodavatelů byli členové družstva Artěl. Do edičního okruhu Družstevní práce patřili dále mj. Jaroslav Seifert, Emanuel Frinta, Antonín Pelc, Jaroslav Šváb, Adolf Hoffmeister či Toyen.

3.8.1 Ladislav Sutnar (1897–1976)

Sutnar upravoval některé Vančurovy knihy, například román *Tři řeky* z roku 1936 s typickou oranžovo-žlutou obálkou a výrazným logem družstva a německý překlad *Pekaře Jana Marhoula* (1936) s černo – oranžovou obálkou. Jako výtvarný redaktor vcházel s Vančurou v osobní i písemný kontakt, uplatňoval v typografickém řešení jeho knih vkusné a jednoduché linie.

Ladislav Sutnar zahájil spolupráci s Dp úpravou Cervantesova *Duchaplného rytíře Don Quijote de la Mancha* s překladem Hugo Kosterky, vydaného roku 1924, s ilustracemi Gustava Dorého. Jednalo se o již druhé vydání *Dona Quijota* v Družstevní práci, nyní však v bibliofilském provedení, vázané v kůži a zlacené.

V roce 1929 se stal výtvarným poradcem organizace a uměleckým ředitelem Krásné jizby, pro niž byl též výtvarným redaktorem nakladatelských periodik, grafikem, typografem, malířem a průmyslovým výtvarníkem s vyhroceným smyslem pro estetickou hodnotu. Smysl pro ni uplatňoval i při tvorbě reklamy, která se výrazně podílela na úspěchu družstva, závisujícího na propagaci doma i ve světě. Reklamní a výchovná kampaň probíhala především na stránkách nakladatelských periodik, knih, ale i ve výkladních skříních v Domě uměleckého průmyslu a zajišťovala prodejnost moderních a netradičních výrobků. Při tvorbě a prosazování reklamy se inspiroval knihou Clauda C. Hopkinse (1866–1932), jednoho z prvních amerických tvůrců reklamy počátku století dvacátého. Jeho nejvýznamnější činností pro družstvo je však práce typografická, v duchu „*nové typografie*“⁴⁵ řeší netradičním způsobem řadu zakázek pro nakladatelství

45 SUTNAR, Ladislav. *Ladislav Sutnar v textech: (mental vitamins)*. Praha: KANT; Uměleckoprůmyslové museum,

Družstevní práce a na této vlně pokračuje i jako výtvarný redaktor. Progresivně též vyhlížejí časopisy jím redigované, jako časopis Výtvarné snahy, revue Panorama či „magazín moderní doby“ Žijeme – orientovaný na otázky životního stylu, bytové kultury, architektury a běžného života. Z velké části stojí za prosperitou nakladatelství i v době hospodářské krize, kdy inovativní technikou lákal nové členy.⁴⁶

Sutnar patřil mezi stálé pracovníky Dp, podílel se vytváření celkového vzhledu nakladatelství, měl rozhodující slovo při úpravě knih a nakladatelských periodik.

3.8.2 Josef Sudek (1896–1976)

Sudek Vančuru několikrát fotografoval, buď na stránky časopisu, nebo na obálky jeho knih. Na fotografiích nechává vyniknout Vančurův výrazný profil, proto je často fotografován z boku, nebo poloprofilu. Sudek rád pronikal do hloubky a tato záliba se projevuje i na fotografiích Vančurových, ve kterých se snaží vystihnout jeho výrazné charisma. Sudek vytvořil řadu Vančurových fotografií, každá je originální a vytvořená pro speciální příležitost. Vančuru Sudek fotografoval v jeho ateliéru, nebo při práci v Dp. „*Pokud jde o fotografii, nerad bych působil takové nepohodlí. Zastavil bych se u pana Sudka sám, ale byl bych rád, kdyby si ustanovil den a hodinu.*“⁴⁷

Roku 1926 začal Sudek spolupracovat s nakladatelstvím Družstevní práce a 6. července 1928 byl přijat představenstvem za člena s matričným číslem 864. Družstevní práce získala již tehdy slavného fotografa od nakladatelství Melantrich, zlákala jej především slibem ponechání volné tvorby a stálým finančním zajištěním. Nejen finanční zřetel, ale i možnost spolupracovat s významnými umělci udržela vzájemné vztahy, navázané díky malíři Emmanueli Frintovi.

Mimo reklamních fotografií se Sudek věnoval vlastní umělecké tvorbě fotografováním zboží Krásné jizby, jako byl porcelán, sklo, knihy, kovový nábytek, bytový textil, ale i interiéry a výrobní prostory družstva. Předměty často uskupoval chaoticky, nebo jim rozpíjel tvary. Pro časopisy nakladatelství vydávané fotografoval moderní architektonické skvosty, jako například funkcionalistickou vilu Richarda Podzemského v Louňovicích pro časopis Žijeme 1931. Mimo

2010, s. 19.

46 SUTNAR, Ladislav. *Ladislav Sutnar v textech: (mental vitamins)*. Praha: KANT; Uměleckoprůmyslové museum, 2010, s. 200.

47 VANČURA, Vladislav. *Vydavatelstvu Družstevní práce*. Zbraslav, 1931.

soudobých staveb se důkladně zabýval Prahou, především Hradem, kterému se věnuje jeho první kniha z roku 1929, vydaná v nakladatelství Melantrich. Roku 1932 uspořádal v prodejně Krásné jizby svoji první samostatnou výstavu. Téhož roku pořídil dvacet šest fotografií tvořící *Kalendář Družstevní práce* pro rok 1933, který vyšel v nákladu 10 000 výtisků. Mezi lety 1934 a 1936 je členem redakční rady Magazínu Dp, ale soustřeďuje pozornost i na ostatní časopisy vydávané v nakladatelství.⁴⁸

Samostatně Sudkovi vychází v Družstevní práci pouze dvě sbírky fotografií, a to Svatý Vít, který vyšel v edici Bibliofilie a Vánoce 1933, v edici Česká galerie. „*svatý Vít, který vyšel 1928 v DP, první opravdové fotografické dílo Sudkovo, byl produkt náhody. Vybídli ho, aby fotografoval pro pohlednice. Byl ve sv. Vítě jednou, neviděl nic malebného, co by stálo za fotografický záznam. Po druhé nic, potřetí návštěvě se vzdal úmyslu fotografovat nic a šel jinam, kde by našel více světla a stínů. – když přišel po čtvrté, zaujaly ho Parlěřovy plastiky Karla IV. A jeho manželek. Začínal vidět otrískaný kámen jako materiál, lákal ho stejně jako gotická prostota plastik.*“⁴⁹ Jeho fotografie tvořené mísením vysokého a nízkého, podsvícením a neobvyklou kompozicí dokázal ozvláštnit předměty každodenní potřeby, a tím pomáhal zvyšovat odbyt. Roku 1936 ukončil smluvní vztah s Družstevní prací.

3.8.3 Václav Poláček (1898-1969)

Václav Poláček založil nakladatelství Dp a vložil do něj své ideje a myšlenky na novou dobu a postavení umělců v ní. Vybíral spolupracovníky, autory a výtvarníky, s mnohými z nich se znal a přátelil. Vančura si s Poláčkem vyměňoval značnou část ediční korespondence, často spolu telefonovali a setkávali se v Družstevní práci.

Jedním ze zakladatelů a iniciátorem vzniku nakladatelství Družstevní práce byl Václav Poláček, který v letech 1922-1934 vykonával funkci administrativního ředitele. Poté se stal šéfredaktorem knihkupectví F. Topič s oddělením prodeje doplňků a uměleckých předmětů do bytu, kde se snaží navázat na činnost Družstevní práce. Poláček se snažil udržovat uměleckou pluralitu, ale i přes častý výběr levicových autorů je pro svoji poněkud laxní levicovost vystřídán.

48 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 109.

49 POLÁČEK, Václav. *Sudkův kalendář: Panorama X.: Kulturní zpravodaj*. Praha: Družstevní práce, 1932/1933 s. 134.

Do Panoramy píše interní informace pro členy a rubriku Knihomolové pod lupou, která je satiricky zaměřena na konkrétní osobnost, nebo vlastnost, kterou kritizuje a zesměšňuje. Převážně se jedná o bibliofily a různé čtenářské nešvary. Píše stručné informace o knihách, které v nakladatelství vyšly a v recenzích upozorňuje na sociální rozdíly ve společnosti.

3.8.4 Jiří Mahen (1882-1939)

Vladislav Vančura si staršího příbuzného vážil, ale po dlouhá léta se neodvážil úspěšného Mahena oslovit. „*Můj otec byl Mahenův pozorný čtenář a často o něm mluvil. Za podobných hovorů zrál ve mně mnohdy úmysl Mahena vyhledat, ale věc nebyla tak snadná. Byl jsem tehdy – a to je snad vlastnost všech mladých lidí – nedůtklivý, skromný a zároveň domýšlivý jako čert. To vše mě ochromovalo.*“⁵⁰ Mahen inspiroval Vančuru k sepsání románu z rodinné historie *Markéty Lazarové* a také později román inspirovaný Vančurovým dětstvím *Rodina Horvátova*, první díl plánované trilogie.

Vlastním jménem Antonín Vančura, vzdáleně spřízněn s rodinou Vladislava Vančury. Mahen přešel k Družstevní práci z brněnského nakladatelství Bedřicha Kočího, které mělo podobný program jako Družstevní práce a zaměřovalo se na vzdělávání lidí z chudých poměrů. V roce 1928 vyšly Mahenovi v Dp hned dvě knihy – básnická sbírka a román, celkově nakladatelství vydalo dvacet osm Mahenových děl, převážně básnických sbírek, včetně reedic. Po jeho smrti vydalo nakladatelství i jeho raná díla, která vyšla v jiných nakladatelstvích, nebo dosud nepublikovaná a vydaná z pozůstalosti.

Jiří Mahen se v nakladatelství objevuje stejně jako Vladislav Vančura ve dvou rolích, jako autor a jako redaktor, píše kritické články z prostředí kultury a literatury. Mahenovo dílo vyšlo podobně jako Vančurovo v souborném vydání, stejně tak i dílo Emila Vachka, George Bernarda Shawa a Uptonu Sinclaira.

3.9 Konkurence

Družstevní práce se na knižním trhu setkává se silnými nakladatelstvími s předválečnou tradicí jako jsou například nakladatelství František Borový, Jan Laichter, Jan Štenc, Topič a nově vzniklá

50 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 581.

Aventinum, Odeon, Symposion a Václav Petr.

Nakladatelé usilující o vydávání kvalitních publikací se sdružili do organizace Kmen, vydávali specifické knihy pro malé procento čtenářů. Dále existovala velká komerční nakladatelství produkující knihy pro širokou veřejnost.

3.10 Využití reklamy

Jedním z prostředků získání výhody nad konkurencí je reklama, kterou měl v Dp na starosti Ladislav Sutnar, byl teoretikem i praktikem v oblasti reklamy, napsal několik příruček a podílel se na odstranění předsudku, že dobrý výrobek si reklamu dělá sám. Vypracoval reklamní kampaň zaměřenou na letáky s fotografiemi Josefa Sudka a věnoval se reprezentativní stránce časopisů. Vedle klasických forem reklamy vznikl i filmový snímek *Jak vzniká kniha* v režii Karla Smrže.⁵¹ Reklama byla důležitá pro základní podmínku růstu Dp – získávání nových členů. Hlavním způsobem získávání nových členů byla knižní, nebo i peněžité odměna za jeho získání. „*Osobní agitace, organizovaná v pobočkách systémem důvěrníků a podporovaná motivačními akcemi „každý člen získá nového člena“ (a dostane za to knižní prémii), byla v počátečním období nejčastěji používaným způsobem propagace a její význam neklesl ani po rozvinutí modernějších forem reklamy.*“⁵²

Reklamní fotografie se začíná rozvíjet na přelomu 19. a 20. století formou pohlednic, inzerátů a plakátů často využívající pohledné ženy a roztomilé děti. 7. 12. 1935 byla zahájena výstava předmětů Ladislava Sutnara a fotografií od Josefa Sudka, Jaromíra Funkeho atd., na zahájení byli pozváni zástupci významných firem, příslušných ministerstev, spisovatelé, architekti a obchodní partneři. Výstava zahrnovala skleněné, porcelánové, kovové předměty denní potřeby a jejich fotografie od Josefa Sudka, jehož dlouholetým zájmem byla dostavující se katedrála svatého Víta, v kompozici monumentální gotické architektury zachycuje čilý stavební ruch.

O vřelém vztahu k Masarykově vládě vypovídá audience u prezidenta, která byla následně dobře prodána v Panoramě: „*dne 20. března 1924 přijal pan prezident deputaci Družstevní práce, obtíženou všemi dosud vydanými knihami. Byli jsme tři, předseda J. Cerman,*

51 FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2008, 1 sv. ISBN 80-200-0345-2. s. 605.

52 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce – Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 26.

*tajemník V. Poláček a redaktor [M. Novotný], vyměřena nám byla čtvrtodinka, a tak si vzpomínám, že jsme ve svém referátu před zkoumavýma očima tvůrce státu vypadli hodně uspěchaně a překotně.*⁵³

Dalším prostředkem reklamy je nakladatelský měsíčník, který upozorňuje na nové knihy formou krátké anotace.

Návrhy pro reklamu pocházejí z pera Ladislava Sutnara a fotograficky je ztvárnil Josef Sudek. Reklama tedy byla decentní a přesto poutavá, snažila se čtenáře nenásilnou formou přesvědčit, nikoliv zmanipulovat.

3.11 Základní edice

Ediční politika se stala jednou z nejdůležitějších otázek nakladatelství, kterou vyřešila nutným kompromisem mezi zásadou, že knihy vybírají sami čtenáři a nutností urychlit rozhodování při stále rostoucí členské základně. O nutnosti reorganizace tohoto postupu napsala Dagmar Magincová toto: *„Z hlediska organizace Družstevní práce jsou zajímavé do jisté míry typické problémy samosprávných organizací: u nakladatelského družstva šlo samozřejmě o kompetenční spor ohledně edičního plánu. Už od roku 1928 přicházely jednotlivé návrhy na systémové řešení o rozhodování o výběru knih, kritika ediční politiky pak vyvrcholila po dalších pěti letech, kdy se zdál neúnosný dosavadní postup, jenž sice ctíl družstevní princip u jednotlivých kroků procesu výroby knihy, ale v samotné ediční politice nešlo o rozhodování kolektivní.*“⁵⁴

Družstevní práce vydávala knihy v několika edicích rozlišených podle čtenářského určení, nebo typů dokumentů v nich vycházejících.

Edice Generace

Na rozdíl od většiny ostatních nakladatelství produkovalo družstvo pravidelně básnické sbírky a přispělo k debutu začínajících básníků. Edice Generace se zaměřuje na poezii básníků od devadesátých let devatenáctého století, zahájena je roku 1928. Vyšly zde například svazky básní

53 NOVOTNÝ, Miroslav. *T. G. Masaryk a Družstevní práce*. Panorama: Kulturní zpravodaj. Praha: Družstevní práce, 1936. s. 9.

54 MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: k nakladatelství Družstevní práce a Družstvo kniha*. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

Jiřího Mahena, S. K. Neumanna, Jaroslava Seiferta, Jindřicha Hořejšího, Viktora Dyka, Arthura Rimbauda, Sergeje Jesenina.

Edice Orbis Pictus a edice Svět

Obě edice jsou zaměřené na odborné publikace, v Edici Svět založené roku 1923 vycházely naučné publikace různých oborů např. Wellsovy Stručné dějiny světa.

Naučná literatura vycházela také v edici Orbis pictus (1925). Knihy byly vybaveny bohatými ilustracemi, fotografiemi a mapami. Například zde vyšly *Dějiny filmu* od Karla Smrže a cestopis o Jugoslávii od Ludvíka Kuby.

Edice Do života

Tato edice se specializovala na literaturu pro děti a mládež. Dětské a mladé čtenáře se Dp snažila zaujmout pohádkami, dobrodružnými knihami a dívčí četbou. V edici Do života vyšla kniha Jaromíra Johna *Narodil se*.

Edice Obzory

Politickou situaci mapovala řada Obzory, vycházející mezi lety 1933-1951, edice byla ukončena po devatenácti svazcích a převážně brožované knížečky se vyjadřovaly k aktuálním problémům. Zde vyšla ve dvou vydáních knížka André Gideho (1936) *Návrat ze Sovětského svazu* (kniha líčí cestu po SSSR a autorovo vystřízlivění z iluzí komunismu), která vyvolala bouřlivou reakci české levice. Známý je ohlas S. K. Neumanna *Anti-Gide, neboli optimismus bez pověr a ilusí*.

Edice Česká galerie

V roce 1923 se rozjíždí edice Česká galerie obsahující výtvarná díla českých umělců ve formě pohlednic, kalendářů, alb a výtvarných publikací s reprodukcemi výtvarných děl, nebo fotografiemi, ukončena je roku 1949 a obsahuje například dílo Josefa Sudka *Svatý Vít a Vánoce*.

Edice Nesmrtelní

V roce 1924 je založena edice pro zahraniční literaturu. Vycházela v ní díla již klasických mistrů a v nakladatelství ověření autoři často doplnění předmluvou. Tuto edici vedl B. M. Klika, který ji

do Dp přenesl ze svého nakladatelství spolu s nakladatelskou licencí. *Život Gargantuův a Pantagruelův* z roku 1930 vyšel jako mnoho jiných děl této edice v novém překladu. V roce 1952 je ukončena svazkem číslo 43.

Edice Slunovrat

Celým názvem Edice krásných tisků Slunovrat, zahájená roku 1927, je věnovaná výjimečným tiskům v omezeném nákladu. Zde vyšel *Básníkův rok* v roce 1936. Řada byla ukončená v roce 1952.

Edice Živé knihy a Živé knihy B

Edice Živé knihy patřila spolu s edicí Svět k základním edicím již v počátcích nakladatelství a stala se zásadní pro ediční program Dp. Tato edice zahájená roku 1923 románem Marie Majerové *Nejkrásnější svět* provázela družstvo po celou dobu jeho existence. V Živých knihách vycházela díla současných autorů zahraničních a českých, a mezi nimi i texty Vladislava Vančury. „*První tituly Družstevní práce vyšly v edici Živé knihy, které zůstaly i později hlavní složkou edičního plánu, určenou nejširším vrstvám a podléhající schvalování členů. O výběru vydaných knih tak rozhodovali čtenáři, kteří si vybírali z několika předložených titulů, prezentovaných ukázkami v nakladatelském listě*“.⁵⁵

V této edici vyšel Vančurův román *Pekař Jan Marhoul* (1924), kniha v edičním číslování devátá s obálkou Karla Teigehe se ocitla v blízkosti české i světové klasiky, například Erbena, Nerudy a Cervantese. V roce 1929 vychází znovu a tentokrát v bibliofilském vydání, v Živých knihách B a s ilustracemi od Toyen. Vzhledem k přejmenování edice Živé knihy na Živé knihy A začalo s číslování od začátku a tak *Rozmarné léto* vychází šesté v edici, s kresbami Josefa Čapka v roce 1926. Román *Tři řeky*, sto třicátý pátý svazek, čtvrtý v edici Knihy Vladislava Vančury z roku 1936 vychází v nákladu pět tisíc výtisků. Dále v této souborné edici vycházely i knihy Jiřího Mahena, Emila Vachka, Josefa Holečka, J. V. Jensena, G. B. Shawa, Uptonu Sinclaira a dalších.⁵⁶ Po válce založilo družstvo spolu s nakladatelstvími Melantrich a Svoboda zvláštní edici

55 MAGINCOVÁ, Dagmar. *Knihy, které budou čteny: k nakladatelství Družstevní práce a Družstvo Kniha*. Knihovna [online]. 2012, roč. 23, č. 1, s. 38-50 [cit. 2017-06-06]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm>. ISSN 1801-3252.

56 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 19.

Spisy Vladislava Vančury, kde vyšlo souhrnně celé Vančurovo dílo. Živé knihy končí spolu s nakladatelstvím v roce 1952 svazkem 305.

Roku 1924 je založena edice Živé knihy B, ve které vycházely nákladnější, bibliofilsky orientované knihy pro náročné čtenáře. V počátcích nakladatelství bylo zamýšleno vydávání náročnějších knih převážně zahraniční prózy v Živých knihách B a ostatní v Živých knihách, postupem času se toto rozdělení smazává a Živé knihy B zanikají po vydání 33 knihy roku 1937. V živých knihách B vyšla Vančurova *Pole orná a válečná*, jako čtvrtá v edici roku 1925 s obálkou Karla Teigehe společně s Charlesem Dickensem. *Poslední soud* vyšel roku 1929, dvacátý osmý v edici a v pořadí druhé vydání. *A Alchymista* vychází s edičním číslem dvacet sedm ve dvoutisícovém nákladu a čtyřiceti bibliofiliemi.

Každoročně vydávalo nakladatelství Vančurovy knihy v nízkých nákladech, ale v kvalitním provedení, které zajišťovali typografové a ilustrátoři, a především družstevní tiskárna Grafia, která měla úzké vazby na komunistickou stranu, tiskla Rudé právo a družstevní budova sloužila jako redakce Rudého práva, ostatně Krásná jizba zde také jeden čas sídlila. Nakladatelství nikterak neupřednostňovalo Vančuru před jinými spisovateli, kromě vlastní edice neměl žádné výhody, které Vančura ostatně ani nevyžadoval. Každé jeho knize předcházela reklama v nakladatelských periodikách a provázela ji do jejího doprodání. Jeho knihy vycházely často před Vánoci, například *Obrazy z dějin národa českého* vyšly v prosinci. Knihu si členové mohli objednat pomocí lístků přiložených ke každému číslu Panoramy a po získání nakladatelské koncese i v knihkupectví.

Dále družstvo vydávalo edice Fotografovaný svět a Německou edici. Vycházela i Hudební edice v letech 1935 a 1937, kde bylo vydáno sedmnáct partitur českých hudebníků – Jaroslava Ježka, Jiřího Vaňhala, Otakara Jeremiáše a dalších. Vrcholným dílem družstevní produkce je vydání Českého roku mezi lety 1944-1950. Finančně prodělečný sborník Dějiny a přítomnost od autorů Václava Čejchana, Václava Husa, Jaroslava Charváta a Jana Pachty⁵⁷ vycházel v letech 1937 a 1938, zabýval se vývojem novodobých společenských věd.

Také vznikají ucelené řady zaměřené na konkrétního autora v rámci edice Živých knih, mimo Vladislava Vančury také dílo Uptonu Sinclaira a G. B. Shawa. Vydání Sinclairových děl je

57 Členové Historické skupiny a spolupracovníci na Vančurových Obrazech.

dokladem úspěšnosti nakladatelství, které se rozhodlo vydat autora, který si nezískal díky nekvalitním překladům z němčiny přílišnou pozornost čtenářů a dosáhnout s ním mimořádného úspěchu, ale i odsouzení za vydávání umělecky neambiciózního autora. Sinclairovy reedice vycházejí mezi lety 1927-1935 a od roku 1929 obálky upravoval Ladislav Sutnar.

3. Periodika

Družstevní práce pokládala časopisy jí vydávané za významný způsob ovlivňování myšlení členů družstva, vždy se starala o vysokou grafickou úroveň a erudovanost článků v nich vycházejících.

4.1 Magazín Žijeme

Magazín Žijeme s podtitulem Obrázkový magazín dnešní doby začalo družstvo vydávat společně se Svazem Československého díla v roce 1931, ačkoliv se jednalo o společně vydávaný magazín obě organizace jej prezentovaly jako své periodikum. Větší nárok toto proklamovat měl Svaz československého díla, jelikož redakci časopisu tvořilo šest zástupců SČD a tři Dp, která však měla rozhodující slovo při úpravě časopisu, a to zásluhou Ladislava Sutnara. Úprava pod jeho vedením byla přehledná a působivě doplněná povětšinou Sudkovými fotografiemi, které měly ukazovat bydlení průměrného moderního člověka, ve skutečnosti si prezentované bydlení mohla dovolit jen bohatší střední třída. Vysokým cílem časopisu bylo mapovat bydlení tehdejšího člověka a také celkové kulturní dění v Československu, časopis se tedy vztahoval k výtvarnému umění, divadlu a literatuře. Magazín Žijeme měl, jak název napovídá, reflektovat pouze aktuální skutečnost, předchozí etapy, na které mimovolně navazuje, navrhuje a odkazuje na ně jen pro srovnání k době, která se sama pokládala za výjimečnou. Právě pro tyto rozpory mezi ideou a skutečností a vzhledem k velké finanční zátěži byl volně prodejný měsíčník Žijeme v roce 1933 ukončen a s ním i na čas pohasly představy o dokonalém bydlení pro všechny.⁵⁸

Na jeho působení navázala Družstevní práce vydáním vlastního měsíčníku *Jak žijeme*, který reflektoval dobu, vyjadřoval se o kultuře, sociálních a politických otázkách bez ambic je idealizovat. Na obálku Sutnar použil oranžovo-černou kombinaci s výrazným logem Družstevní práce. Fotografií je v Magazínu dp nesrovnatelně méně než v *Panoramě* a v *Žijeme* figurují bez

58 VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce - Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9. s. 29.

velké výpovědní hodnoty, pouze jako doplňky k článkům, nebo jsou samostatně vloženy Sudkovy volné krajinářské výtvary, rozprostřené na celou stranu. Roku 1937 je vydávání zastaveno a Družstevní práce přestává komentovat periodickou formou široké spektrum oblastí kultury.

4.2 Panorama

Nakladatelský časopis Panorama plnil důležitou úlohu jako komunikační kanál, pomocí kterého se družstevní orgány snažily informovat členy i ovlivnit vkus čtenářstva a vzdělávat jej v kulturních i společenských ohledech.

Měsíčník Panorama začal vycházet rok po založení družstva a to roku 1923, bulletin obdržel každý člen zdarma, ale byl i volně k prodeji, zpočátku vycházel pod názvem Zpravodaj Dp, poté Kulturní zpravodaj a nakonec Panorama. Ve vedení měsíčníku se vystřídal řada redaktorů kromě Vančury uvedme, např.: Václav Kaplický, Petr Kříčka, Karel Nový, Jaroslav Seifert, Karel Konrád, Mirko Pašek a jiní. Nezapomene také na členy redakce např. Jiří Mahen, Josef Hora, Miloslav Novotný, Antonín Poláček, Emil Vachek, Jaromír Pečínka, Otokar Fischer, B. M. Klika.

Původní podoba čtyřlísté tiskoviny bez obálky s několika ilustracemi se po roce změnila a periodikum se přejmenovalo na Kulturní zpravodaj a rozrostl se na dvacet stran s barevnou obálku. Od roku 1926 se časopis nazýval Panorama a byl vydáván v desetitisícovém nákladu.

Fotografiemi vybavený měsíčník se stává informátorem o nově vydávaných knihách a zpravodajem o kultuře i politice. Od roku 1928 vychází s výraznějším designem a začíná pracovat s fotografií. Se změnou vydávání místo stávajícího podle kalendářního roku se mění i ediční řazení a Panorama začíná vycházet s celoplošnými fotografiemi na obálce a moderní úpravou, v souvislosti s tím se rozvíjí fotografie a grafická úprava. Josef Sudek se stává stálým fotografem, který zpočátku dodává pro Panoramu fotografie autorů, které doprovází vydání knihy. Přílohou Panoramy je Zpravodaj Družstevní práce, ve kterém jsou tištěny reklamní fotografie výrobků Družstevní práce a Krásné jizby, včetně fotografií výrobních dílen. V letech 1930-1931 je Panorama vydávána v hlubotisku, kvůli kvalitnějším reprodukcím fotografií a úprava se dostává do rukou Ladislava Sutnara, jeho zásluhou je rozsah rozšířen na třicet dva stran. Obálky obsahují většinou Sudkovy, nebo Funkeho fotografie. V druhé polovině třicátých let roste podíl

ilustrovaných obálek s vlasteneckými motivy. V průběhu let je provedena řada úprav a experimentů týkající se formy i obsahu, tyto pokusy byly nákladné a setkávali se s nepříznivou kritikou členů, proto se redakční rada často vracela k původní formě a rozsahu. V letech válečných je časopis silně redukován a v květnu 1942 je Panorama zrušena.

Měsíčník byl obnoven po druhé světové válce, vycházel mezi lety 1945–1951 a v rámci cílů nakladatelství usiloval o zvyšování vkusu veřejnosti, v redakci usedl Josef Cerman (1945-46), Mirko Pašek (1947), Vojtěch Hanč s Janem Šnobrem (1948-50) a Karel Konrád (od č. 4-6/1950), odpovědnými redaktory byli J. Cerman, V. Hanč (od 1947) a K. Konrád (od 1950).

Připravované dokumenty jsou prezentovány pomocí ukázek a krátké upoutávky jsou zveřejněny pro knihy projednávané na valných hromadách družstva. Na valných hromadách se probírala ediční politika, ale i stížnosti členů. Po válce se Panorama vrací k letům okupace (J. Cerman: *Děni v Dp za války*). Zde uveřejnila i soupis členů, kteří zahynuli během války. Vracela se často k památce Vladislava Vančury, který byl až do své smrti předsedou redakční rady (Vančurovské číslo 3-4/1945-46 s vzpomínkovými články, jejichž autory byli Václav Černý, Jindřich Honzl, Jaroslav Charvát, Jaromír John, Jan Mukařovský, Ivan Olbracht, Josef Toman aj.). „*Přemýšlím-li o Vladislavu Vančurovi, co vzpomínek se hrne najednou! Co obrazů, v jejichž popředí se rýsuje Vančurův profil, které znějí jeho hlasem.*“⁵⁹ List zanikl spolu s ostatními nakladatelskými časopisy při rozsáhlé reorganizaci nakladatelských podniků.

Panorama patří mezi nakladatelské časopisy a slouží k informování čtenářů, stejně tak i nakladatelské časopisy jiných nakladatelství. Ze stejného období pochází i nakladatelský list Rozpravy Aventina, který vycházel v letech 1925-1934. Přestože Aventinum bylo moderní nakladatelství, které "po výtvarné stránce povzneslo naši knihu do světové výše"⁶⁰, jeho periodikum postrádalo progresivní úpravu. Časopis měl podobnou náplň jako Panorama, zabýval se vydávanými knihami, ale i kulturním děním a informoval o české i zahraniční literatuře. Rozdíl nečiní náplň, ale formální úprava, Rozpravy Aventina mají standardní úpravu tehdejších novin, včetně titulní strany, na níž je úvodník, důležité zprávy a nahoře záhlaví s názvem a tiráží. Chybí

59 MUKAŘOVSKÝ, Jan, *O Vladislavu Vančurovi, básníku a člověku*, Panorama: Kulturní zpravodaj. Praha: Družstevní práce, 1945-45, 21. s. 35.

60 NEZVAL, Vítězslav. *Z mého života*. Praha: Československý spisovatel, 1978, 304 s. Dílo, s.133.

mu inovativní úprava Panoramy s fotografiemi, a ačkoliv obsahuje kresby, nedosahují takové účinnosti a mají pouze doprovodný charakter. Na druhé straně úprav nakladatelského listu stojí strohá oznámení a informace bez přidané hodnoty, jako je např. Věstník spolku českých bibliofilů, který informuje členy pomocí bulletinu o své činnosti, vyšlých knihách a obecně.

V Panoramě vycházejí reakce družstevní práce na kulturní, či literární problémy související s knihami, které vydává a polemizuje s jeho skutečnými, či potenciálními odpůrci. Časté jsou články o Sinclairu, např. od Aloise Skoumala, Josefa Hory, Marie Majerové, F.V. Krejčího, A. A. Hocha, ale i přeložené články zahraničních publicistů, např. Floyda Della, který chválí levicového spisovatele, pro jeho kritiku kapitalistické společnosti Ameriky, ale uvědomují si jeho komerční tvorbu na výdělek, nikoliv na kvalitu. Se Sinclairem souvisí i obecně společensky kritické články (Henry Ford, utlačování dělníků...), které se množí s nástupem Hitlera v sousedním Německu k moci, zveřejňuje články protifašisticky orientované a od autorů, kteří zastávají stejný názor, jako je Lion Feuchtwanger, jehož protifašistickou knihu *Úspěch* vydalo jako varování před nacismem roku 1933.

Rubrika Hovory se členy: K obsahu periodika i vedení Družstevní práce se vyjadřovala široká čtenářská obec, jak laická, tak i odborná. Toto byl jeden z prostředků, kromě hlasování na valné hromadě družstevníků, jak dát najevo svůj souhlas, anebo nesouhlas. Redakce dále pracovala s těmito ohlasy, jelikož družstvo bylo rádo za zájem svých členů a snažilo se jim vyhovět, nebo alespoň vysvětlit situaci. Časopis poskytoval svým členům a čtenářům prostor k vyjádření názorů na knihy i vedení časopisu a družstva obecně. Z nich převládají kladné reakce na vycházející, nebo již vyšlou knihu a požadavky čtenářů na nové knihy. Místo k vyjádření dostávali pouze členové Družstevní práce, anebo již publikované a znovu přetištěné články z literárních časopisů a novin. V počátečních letech přetiskovala jakoukoliv reakci na své publikace, v pozdějších letech vybírala články z významných kulturních periodik a od renomovaných kritiků. Dopisy jsou řazeny nikoliv dle jména, nebo charakteru obsahu, ale dle matričního čísla, a to od nejnižších (starší členové), po nejvyšší (noví členové).

5. Vladislav Vančura a Dp

Spolupráce Vladislava Vančury (1891–1942) s nakladatelstvím Družstevní práce byla velmi těsná, vyvíjela se ale pozvolna a neobešla se bez konfliktů. Na činnosti nakladatelství se podílel hned v několika rolích, byl autorem, redaktorem a kritikem. Vančura vstupuje do veřejného života poměrně pozdě, teprve ve dvacátých letech se začíná vyjadřovat k výtvarnému umění a přiklání se k avantgardě, od roku 1920 byl Vančura předsedou Devětsilu a členem Levé fronty. O devět let mladší Vítězslav Nezval se o něm vyjádřil: „*byl starší a vyzrálejší než my ostatní.*“⁶¹ Pod vlivem avantgardy napsal svoji prvotinu, povídkový soubor *Amazonský proud* vydaný v tiskovém a nakladatelském družstvu československých legionářů v Praze (Čin) v roce 1923 a *Dlouhý, Široký, Bystrozraký* v Družstvu Kniha o rok později. Vančura tedy sympatizoval s družstevnickým hnutím již před vstupem do Dp (jeho prvními nakladateli byla právě družstva).

Při svém vstupu do literatury je nadšen myšlenkou komunismu, od roku 1921 se angažuje i politicky, spolu s řadou dalších avantgardních umělců se stává se členem komunistické strany. Po podpisu Manifestu sedmi (1929) a vyloučení ze strany následuje opětovný pozvolný příklon ke komunismu jako jedinému možnému směru, řečeno Vančurovými slovy: „*Umění vyrůstá ze zápasu mezi kapitálem a proletariátem, jaký tedy div, je-li jim především potírati pahodnoty úpadkové buržoazie, takže i jejich umění více popírá, než tvrdí.*“⁶² Právě Vančurovo členství v KSC a jeho tragická smrt byla po roce 1948 využita některými literárními kritiky k výkladu jeho díla. Milan Blahynka a Štěpán Vlašín zdůrazňovali Vančurovu politickou orientaci jako komunistickou. V této práci se ale chceme zaměřit nikoliv na proměny Vančurovy politické orientace, ale na jeho práci jako redaktora družstevního nakladatelství. Vančura projevoval komplexní zájem o umění, věnoval se kinematografii a s výtvarným uměním zůstával v kontaktu mimo jiné pomocí kritických článků, které publikoval v Čase, Českém slově a Červnu. Vančurova publicistika se zaměřovala na film, výtvarné umění a literaturu, jeho recenze, kritiky a posudky jsou vždy stručné a krátké. Úzce souvisí s jeho beletristickou prací i působením v avantgardní

61 NEZVAL, Vítězslav. *Z mého života*. Praha: Československý spisovatel, 1959. s. 102.

62 VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 56.

skupině a od konce dvacátých let jsou ovlivněny jeho kontakty s Pražským lingvistickým kroužkem. „Bylo to přátelství založené na společném vášnivém zájmu i na vzájemném obdivu a úctě; přátelství, které zvláště s Jakobsonem a Mukařovským se prohloubilo a rozšířilo i na rodiny.“⁶³

Vančura byl avantgardní autor, který rád experimentoval s jazykem. Zvláštností jeho tehdejšího přístupu k textu je to, že zároveň sledoval nejnovější trendy, byl například jeden z mála recenzentů Čapkova *Loupežníka*, zároveň ovšem upozorňuje i na díla velmi stará, která doporučuje širokému publiku. Opakovaně se vrací k Rabelaisově románu *Gargantua a Pantagruel*, Cervantesovu *Dobrodružství dona Quijota*, nebo středověké skladbě *Spor duše s tělem*, Vančurovy retrorecenze těchto knih si mohli přečíst čtenáři Panoramy. Přesto jakoukoliv nápodobu minulých časů a autorů zavrhoval, preferoval myšlenku, že každý autor má hledat nové cesty, ať se jedná o jazyk, jehož možnosti považoval za nevyčerpatelné, nebo o samotnou formu textu. „*Stanovisko autorovo není či lépe nemá býti posuzováno, je-li levé či pravé, dosti na tom, je-li tak vysoké, aby básník se svého místa přehlédl současné dění.*“⁶⁴ V duchu modernistických principů zastával požadavek tendenčnosti v umění: „*Nelze odmítati knihu pro tendenci, pokud tato znásobuje umělecký výraz, pokud je zvládnuta formou, pokud obě tyto věci se prostupují a v sobě se koření.*“⁶⁵

5.1 Vančura jako autor Družstevní práce

Počátky Vančurovi spolupráce s Dp začínají právě vydavatelskou činností, která byla základním kamenem celého Vančurova působení v družstvu. Stejně jako jeho publicistická činnost byla rozšířením jeho umělecké tvorby, jeho činnost v družstvu se pozvolna rozvíjela od základních jednání autora s nakladatelem, po jeho rozhodující vliv v Dp.

5.1.1 Pekař Jan Marhoul a počátky autorské spolupráce

Vančura navázal spolupráci s Družstevní prací vydáním svého prvního románu *Pekař Jan Marhoul*,

63 VANČUROVÁ, Ludmila. *Dvacet šest krásných let*. Praha: Československý spisovatel, 1967, 131.

64 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 83.

65 VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 73.

dílo vyšlo roku 1924, s obálkou od Karla Teigehe. Bylo to první dílo, které uvedlo Vančuru v obecnou známost, získal za ně také Státní cenu za literaturu.

Pekař Jan Marhoul, román o bídě a úpadku dobromyslného pekaře, plně zapadlo do nakladatelského plánu Družstevní práce. Patřilo mezi díla, která pomohla ukotvit družstvo na knižním trhu, ačkoliv recenze nebyly vždy příznivé. Do stejné tematické skupiny patří *Píseň na samotě* od Josefa Knapa, nebo *Rodákův návrat* T. Hardyho.

Jednalo se o úspěšnou knihu, která byla v Dp vydána hned ve čtyřech vydáních a řadě dotisků. První výtisk ve dvoutisícovém nákladu byl rychle rozebrán. Ve druhém vydání v Družstevní práci, celkově čtvrtém, se již objevují ilustrace od Marie Čermínové známé pod pseudonymem Toyen. Druhého vydání se ujalo nakladatelství Odeon (1925), Jan Fromek třetího vydání (1929) a pátého Melantrich (1934).

Prvotní reakce na knihu, ať kladné, či záporně vždy hodnotily nejvýraznější složky díla – sociální prostředí, postavy a jazyk díla. A každý z kritiků si vybral a podle svého hodnotil tu, či onu ze tří hlavních složek díla.

Soudobou kritikou byla kniha velice chválena, svůj názor napsali význační čeští kritici, jako byl Arne Novák a F. X. Šalda. Zatímco odborná obec knihu přijala kladně čtenáři se v názoru na vydání *Jana Marhoul* rozdělili na dva tábory, nemilé reakce odnesl nejen autor, ale i nakladatelství, které dostalo mnoho rozhořčených dopisů. Arne Novák vysvětluje důvod, proč se část publika kniha znelíbila: „*Průměrný čtenář ovšem sotva nalezne zalíbení ve Vančurově románu, který se z úmyslu zřídá coupů [rána, úder] a point, dějových překvapení a dušezkumných výjimek, v němž epický proud je schválně zúžen a počet postav až lakotně redukován.*“⁶⁶ V kritice si cení především vykreslení postavy Marhoul, který je bezmezným dobrákem: „*Povahokresba Marhoul, provedená do důsledků metodou nepřímou, podařila se mladému umělci zcela mistrovsky, tato figura má tři rozměry, má svůj rytmus pohybu a jedinečnost grimasy, svou tichou krásu a smutnou hrůzu, bez nejmenšího programního přibarvení a časového apriorismu – to je prvý český člověk, napolo řemeslník, napolo proletář.*“⁶⁷ Konzervativní Novák porovnával Marhoul s některými díly české i světové literatury. Velmi ocenil románové podání a příklon k novým tendencím v literatuře. Arne Novák měl jako tradicionalista nepřátelský vztah k levicové

66 NEZVAL, Vítězslav. *Z mého života*. Praha: Československý spisovatel, 1959. s. 102.

67 Tamtéž.

inteligenci a spisovatelům, kteří spolupracovali s Družstevní prací, jako byl Stanislav Kostka Neumann a Vítězslav Nezval. Ze zahraničních spisovatelů kritizoval především Uptonu Sinclaira, který byl nejprodávanějším zahraničním autorem Družstevní práce, pro jeho tendenčnost a neuměleckost. Přesto si Vančury vážil jako spisovatele a oceňoval jeho práci s jazykem a inovativnost.

Zatímco Novák chválil postavu Marhoula, jiný význačný kritik nenašel v této postavě zalíbení. Šalda označuje Marhoula za „moderně natřeného Františka z Assisi.“⁶⁸ Jinak hodnotí knihu kladně a nazývá ji „velikou“⁶⁹.

Dalším kritikem, který román hodnotil byl František Götz, který v Tvorbě posuzoval Vančurovo dosavadní dílo. Pod vlivem marxistické kritiky si všímá především tématu třídního boje a také analyzuje postavu Marhoula.

Také vyšly kritiky v Československé samostatnosti (František Götz, 1924), Československé republice (Antonín Veselý, 1924), Hostu (Bedřich Václavek, 1924), Obzoru (Bartoš Vlček, 1924).

Čtenáři a členové družstva na rozdíl od kritiky která byla většinou s dílem spokojená, mnohdy nenašli v díle zalíbení. A jelikož Družstvo nabízelo možnost vrácení knihy, v případě nespokojenosti, mnozí této možnosti využili. Některým čtenářům nešlo vhod sociální zaměření románu a postava proletářského pekaře.⁷⁰ Dp otiskla pár charakteristických dopisů ve svém nakladatelském periodiku a k němu i obsáhlou odpověď, v jejímž úvodu obhajuje samotné otištění dopisu. Nejedná se o typickou obhajobu knihy, ale útok na nespokojeného čtenáře a nepřímo i ostatní členy, kteří se povyšují na kritiky a díla odsuzují, jen pro jejich zaměření. Součástí takovýchto čtenářských dopisů byla i žádost o nápravu, například otisknutí strany knihy v nakladatelském periodiku, či nezávazné posílání knih na ukázkou. Této možnosti Dp neužívala, ale v pozdějších letech zveřejňovala část knihy pro představu.

V této době se teprve tříbí nakladatelský plán, *Pekařem Janem Marhoulem* navazuje Vančura na knihy tematizující sociální nerovnosti, podobně jako soudobý román Marie Majerové *Nejkrásnější svět*, nebo *Tóma Bojar* od Antonína Sovy, nebo již klasický text *Trhani a jiní chudáci*

68 ŠALDA, F. X. *Krásná próza*. Tvorba. 1925, 6-7. s. 117.

69 Tamtéž.

70 Dopis. Kulturní zpravodaj. 1924, 1(3-4), 26.

Jana Nerudy, vydané nakladatelstvím Dp o rok dříve.

5.1.2 Pole orná a válečná a konflikty s nakladatelstvím

Další Vančurovou knihou vydanou v Dp je protiválečný román *Pole orná a válečná*. Kniha se dočkala jediného vydání, jelikož se román dlouho nemohl rozprodat. V družstvu znovu vyšla až po Vančurově smrti v souborném vydání. Důvodem částečně může být nepříznivá kritika a zklamání očekávání čtenářů, mezi *Pekařem Janem Marhoulem* s přímou dějovou linií a nechronologickými *Polí* s mnoha dějovými odbočkami a rozbujelým metaforickým jazykem byla až moc velká rozdílnost.

K názoru veřejnosti se přiklonil Arne Novák, který dílo označil za „slepě fatální“⁷¹ a ačkoliv v úvodu Vančuru označil za „monumentálního“ a ocenil jeho „slohové dary“⁷², celkově si kniha vysloužila jeho nevybíravou kritiku: „plných dvě stě stran tlučeme se beznadějně v trudné společnosti imbecilních lidí mužského pohlaví, neschopných myšlenky a citu, tupě zakletých do kruhu živočišných pudů a smyslových požitků, a proto zcela mechanicky poslušných jakousi slepou fatalitou.“⁷³ Novák hodnotil román jako válečný a kritizoval „blbství“⁷⁴ jednotlivých postav, ačkoliv Vančura neusiloval o kritiku hlavních protagonistů, ale o vylíčení nesmyslnosti celého válečného mechanismu.

Oproti tomu Šalda napsal o Polích orných a válečných, že jsou: „novým velkým eposem“.⁷⁵ Ocenil jejich protiválečné zaměření, postavy i styl. Celkově se velice kladně vyjadřoval o tomto díle a z této recenze jsou známá slova: „o tajemstvích slovesného tvaru ví V. Vančura více než my všichni dohromady, pánové. Proto: čepice dolů před ním. A hezky nízko!“⁷⁶

V Šaldově Tvorbě také vyšel článek Františka Götze⁷⁷, který nazývá Vančuru nejsilnějším zjevem české moderní prózy. Nejvíce si cení jeho expresionistických tendencí a schopnosti vylíčit postavy. Kritika vznikla po vydání *Polí orných a válečných*, ale zabývá se celou Vančurovou dosavadní tvorbou, především *Pekařem Janem Marhoulem*. Götz, který publikoval i

71 NOVÁK, Arne. *Válečný román Vladislava Vančury*. Lidové noviny. 1925, 33(545). 9.

72 Tamtéž.

73 Tamtéž.

74 Tamtéž.

75 ŠALDA, F. X. *Krásná próza*. Tvorba. 1925, 6-7. 117.

76 Tamtéž.

77 GÖTZ, František. Vladislav Vančura. *Tvorba: Čtrnáctideník pro kritiku a umění*. 1926, 1, 94-98.

v Panoramě, patřil k blízkým spolupracovníkům nakladatelství a byl zastánce moderní české literatury, Vančuru velmi chválí.

5.1.3 Prohloubení spolupráce

Je mnoho důvodů proč si Vančura vážil Družstevní práce, nepochybně jej zaujala péče družstva o obecné blaho a její otevřené názory na umění. Nejvíce ho však přitahovala možnost být blízko ke čtenářům, kterým družstvo poskytovalo možnost vyjádřit své názory, výtky a připomínky: „*Tento rozkvyt mínění, tato šíře vkusu a zálib má býti respektována, a tak řečené sbory našeho nakladatelství nemohou přestavovati a nepředstavují vyznavače určité školy literární a neprosazují žádný umělecký směr.*“⁷⁸

Vančura oceňoval členskou základnu a její vliv na vývoj družstva: „*Domnívám se, že Družstevní práce vznikla a že sestává právě ze čtenářů, kteří doposud věří na staré ctnosti a kteří odmítli běžnou praxi. Ti lidé si zřejmě uchovali ke knize vážný a živý vztah jako k věci z oblasti kulturní, jako k textům, které ve svých vrcholcích rýsují vývojovou dráhu společnosti, jako k jazykovému projevu věčné tvorby a věčného básnictví národního.*“⁷⁹

Vančura požádal dopisem Družstevní práci o znovu vydání knih, jejichž prvotiny vycházely u jiných nakladatelů. Družstvo zahájilo výkup děl a autorských práv na tyto knihy, neboť chtělo poskytnouti členům ucelenou sbírku Vančurových děl. Nakladatelství bylo ovšem schopno tisknout zpočátku jen v malých nákladech, a tak se stalo, že *Pole orná a válečná* (1925) vyšla najednou u Odeonu i u Družstevní práce, stejně tak bylo vydáno i *Rozmarné léto* (1926). V Družstevní práci vznikají malá, kvalitní vydání pro omezený okruh čtenářů, ve velkých nakladatelských domech se Vančurovy knihy tiskly pro širokou veřejnost. Družstevní práce zvyšovala náklady jeho děl, pořádala dotisky a všemožně usilovala, aby se Vančura, tehdy již populární spisovatel, zavázal cele vydávat knihy jen u Družstevní práce. Roku 1929 získala Družstevní práce smlouvu na jeho dosavadní knihy a usilovala o získání každého nového rukopisu. Snahu smluvně si Vančuru zavázat završilo družstvo roku 1931, kdy mu nabídla 15 % z členské ceny knihy a řadu benefitů, pod podmínkou výhradního práva na jeho knihy, Vančura odmítl a

78 VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 176.

79 VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 174.

pouze se zavázal vydávat u družstva jednu knihu ročně, čímž se pro družstvo prakticky nic neměnilo.⁸⁰ A tak každý rok Družstevní práce vydala nejméně jednu jeho knihu, a to od zahájení spolupráce, až do jeho smrti.

5.1.4 Výtvarné řešení Vančurových knih

Na úpravě Vančurových knih a propagaci se podíleli významní výtvarníci a ilustrátoři spolupracující s Družstevní prací, jako byli Josef Čapek, Toyen, nebo typograf Karel Teige. Jednalo se o nejlepší výtvarníky, které tehdejší Praha nabízela. Byli průkopníky knižní kultury a výtvarného umění 20. století. Vančurovy knihy byly tištěné na kvalitním papíru v družstevní tiskárně Grafia, která zajišťovala kvalitní tisk jeho knih. Písmo je vždy vhodně rozloženo po stránce a knihy působí jednoduchým až elegantním dojmem. Knihy bývají zřídka ilustrovány, ale jsou-li, pak ilustrace vhodně doplňuje text, stejně jako celková úprava, i ilustrace jsou řešeny v duchu avantgardy. Obálky knih vynikají jednoduchostí a velkými nápisy, často bývají jedno, či dvou barevné a přes jednoduchost velice poutavé.

5.1.5 Formy propagace

Propagace probíhala nejčastěji pomocí nakladatelského časopisu Panorama, buď pomocí ukázek jeho díla, nebo krátkých recenzí. Také pravidelně pořádala přednášky, a proto Družstevní práce opakovaně žádala Vančuru o vyjádření se ke své tvorbě, která u jiných spisovatelů dobře fungovala jako reklama, to Vančura odmítl s tím, že je to vzdálené jeho povaze. „*Vážení pánové, posílám žádaný list rukopisu a prosím o prominutí, že nemohu promlouvat o své tvorbě. Tento způsob přednášek je mi velmi vzdálený. Lituji, že nemohu vyhověti a prosím znovu o prominutí.*“⁸¹ Vančura pořádal přednášky pro členy družstva, především od svého jmenování předsedou redakční rady, promlouval o tvorbě jiných spisovatelů, literatuře i kultuře obecně. Nejznámější jsou jeho přednášky o „*nové tvorbě*“. O svých dílech na veřejnosti nepromlouval, psal však na toto téma do Panoramy.

⁸⁰ Litoměřice, Památník Národního písemnictví, Literární archiv, fond Družstevní práce, Vladislav Vančura.

⁸¹ VANČURA, Vladislav. *Váženímu vydavatelstvu Družstevní práce*. Litoměřice, Památník Národního písemnictví, Literární archiv, fond Družstevní práce, Vladislav Vančura, propagační korespondence a doklady, 1946, 9 ks, dopis Družstevní práce, 16. 6. 1929.

5.1.6 Vančura u jiných nakladatelů

Ačkoliv byla spolupráce Vančury a Družstevní práce těsná a oboustranně výhodná, neobešel se Vančura bez dalších nakladatelů, kteří byli schopni distribuovat knihy velkému počtu čtenářů. Vždy si vybíral kvalitní nakladatele, se kterými se seznámil pomocí svých avantgardních přátel. Výše jsou zmíněny dvě Vančurovy prvotiny, které vyšly u družstevních nakladatelství, prvním je nakladatelství ČIN – Tiskové a nakladatelské družstvo československých legionářů, které vydalo sbírku povídek z roku 1918, které předtím otiskl Červen, Nebojsa, Kmen, Rudé právo a Revoluční sborník Devětsil, pod názvem *Amazonský proud* (1923).⁸² Druhé je brněnské družstvo Kniha, které vydalo povídky *Dlouhý, široký, bystrozraký* (1924). U nakladatele Jana Fromka, v edici stejně pojmenované, jako pozdější Fromkovo nakladatelství – Odeon, Vančura nechal vytisknout romány *Rozmarné léto* (1926), *Pekař Jan Marhoul* (1929), *Poslední soud* (1929). V roce 1925 vydal Vančura v Odeonu *Pekaře Jana Marhoula a Pole orná a válečná*, o úpravu obou děl se postaral Karel Teige (Vančurův spolužák z pražského gymnázia, spoluzakladatel Devětsilu).

Nejvíce Vančurových knih vydaných ve velkém nakladatelském domě připadá Melantrichu. S ním únorem 1932 zahájil Vančura jednání, jak vypovídá dopis Vančury Družstevní práci, Melantrich Vančuru oslovil a začali spolu projednávat podmínky možné spolupráce. Družstvo se cítilo ohroženo a žádá na Vančurovi vysvětlení. Ten nepopírá vstup v jednání s Melantrichem: „*řečené nakladatelství vskutku projevílo zájem o moje knížky. Vešli jsme v jednání, ale věc dosud není dokončena.*“ Tato informace nemohla potěšit Družstevní práci, která usilovala o získání autorských práv na všechny Vančurovy spisy, právem jej považovala za svého nejúspěšnějšího českého autora. Melantrich získal právo na vydání děl *Luk královny Dorotky*, *Útěk do Budína*, *Konec starých časů a Jezero Ukereve*. K ochlazení spolupráce dochází po neúspěšném přijetí Vančurova filmu *Marijka nevěrnice* (1934), na kterém se Melantrich finančně podílel.

Ve třicátých letech se druhého vydání chtělo ujmout Aventinum, které ztratilo své kmenové autory – bratry Čapky, Vančura však po vydání *Hrdelní pře* nechtěl pokračovat ve spolupráci.

Ačkoliv Vančura vydával i u jiných nakladatelů, jeho kmenovým nakladatelství zůstala

82 HOLÝ, Jiří.: *Práce a básnivost*. Praha: Čs. spisovatel 1990, s. 54.

Družstevní práce. „*Nemohu skončiti tvrzením, které by v redakčních řadách Družstevní práce platilo za kánon a chci raději opakovat, že věřím v účelnosti vzájemného styku.*“⁸³

5.2 Vladislav Vančura jako spolupracovník Dp

K prohloubení spolupráce dochází ve třicátých letech, kdy Vančura již není členem KSČ a načas nuceně přerušuje práci na filmech, v Dp nachází organizaci, která mu umožňuje kontakt s různorodou skupinou umělců i běžných členů družstva.

5.2.1 Teoretický základ publicistické činnosti Vladislava Vančury

Vančura jako teoretizující autor vycházel v počátcích své publicistické činnosti ze své beletristické tvorby a tvorby svých přátel z okruhu Devětsilu. Teprve později s odklonem od poetismu a navázáním kontaktů s Pražským strukturalistickým kroužkem přestává vidět literaturu pouze přes své dílo. V průběhu let se sice odchýlil od některých myšlenek Pražského strukturalistického kroužku, u jiných však setrval po celý život (aktualizace textu). Vančura při svých teoretických pracích vycházel především z díla Viktora Školovského, který jej ovlivnil v pojetí formy díla a tvorby Jana Mukařovského.

Vančura používá výrazy a pojmy z různých oborů a některé s neobvyklým významem. Nejprve by bylo dobré vysvětlit Vančurovo chápání umění, které nevztahuje pouze na typické disciplíny jako je výtvarné umění, či literatura, ale rozšiřuje jej na všechny duševní a tvořivé aktivity člověka: "*Umění jest svět a život.*"⁸⁴ Dobré umění je pro Vančuru kombinace básnického talentu a píle, jediné dobré umění je umění moderní, které chápe jako pospolitou práci a spontánní výsledek lidské práce. Modernost je podle Vančury základ každého uměleckého díla a přisuzuje ji i starším autorům třeba Shakespeareovi. Počátkem dvacátých let vychází jeho pojetí literatury z oblasti výtvarného umění a literaturu vidí jako hru se specifickými pravidly tvůrčí činnosti⁸⁵, která

⁸³ VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. 177.

⁸⁴ VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. 283.

⁸⁵ Tamtéž, 191.

se snaží postihnout pravdu.⁸⁶ Rozděluje literaturu na tři skupiny: zachovávající status quo ante, revoluční a reformující, či vychovávající (slouží lidem). Ve dvacátých letech rezonuje v uměleckých kruzích otázka tendencí v literatuře, které Vančura nejprve nepovažuje za rozhodující⁸⁷ v pozdějších letech pod vlivem Marxismu zdůrazňuje tendenční literaturu a odmítá takzvanou reakční literaturu⁸⁸. Zvláštní postavení má v jeho poznámkách slovo věc, kterým nazývá jakékoliv dílo, od obrazu, po knihu. Toto slovo používá často bez hodnotícího nádechu, souvisí s ním pojem báseň, která je pro Vančuru nejvyšší výkon lidského ducha (básnivost přisuzuje každému člověku, považuje ji za nutnou i u čtenáře) tento pojem je u Vančury poměrně častý a užívá jej pro všechny druhy děl, což je pro Vančuru typické obzvláště v raném období, že nerozlišuje při formulacích mezi specifiky literatury a jiných umění.

Vančura řeší neustále dokola stejné otázky a vyvolává diskusi, velice živě pociťoval rozkol mezi uměleckou literaturou a čtenářskými zálibami, tento rozkol nejvíce spatřoval v divadle a filmu. Především u divadla kritizuje přetrvávající výchovnou a osvětovou funkci, která zůstává z dob obrozeneckých a požaduje nastolení nového pořádku.

V počátcích své teoretické činnosti nepovažuje téma za podstatné,⁸⁹ později zmírňuje upřednostňování formy před obsahem a mluví o jednotě obsahu a formy⁹⁰. Společně s formou je u Vančury slovesnost základem díla. Vančura staví propast mezi jazyk krásné literatury a jazyk sdělovací, například při sporu s Ferdinandem Peroutkou se vyslovuje se pro těžko postižitelnou slovesnou magii⁹¹ která se projevuje aktualizací, deformací a napětím výrazovým (jazykové násilí), přičemž zdůrazňoval vědomí souvislostí. Dále požadoval po uměleckém díle životnost, tj. ověření životem. Smyslem literatury je životnost a literatura z života vychází, vždy si však uvědomoval specifčnost umění. Dílu podle Vančury přísluší duch (epická šíře), básnivost (emotivnost) a krev (životnost) tvar a básnivost, právě tvar je upřednostňován.

⁸⁶ Tamtéž, 190.

⁸⁷ Tamtéž, 407.

⁸⁸ VANČURA, Vladislav, Milan Blahynka a Štěpán Vlašín. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. 157.

⁸⁹ Tamtéž, 356.

⁹⁰ Tamtéž, 210.

⁹¹ Tamtéž, 81.

5.2.2 Vančura jako kritik

Dobovou definici literární kritiky a kritiky obecně uvádí *Ottův slovník naučný*, kde se píše, že kritika je úkon posuzovací, autorem tohoto hesla není nikdo menší než F.X. Šalda, který definuje literární kritiku jako soud, kterým je zpřesněn kladný, či záporný dojem. Jedná se tedy o hodnocení díla na základě pocitů, znalostí a zkušeností.⁹² Kritika podle Vančury je nauka o tvarech a řádu uměleckém, výsledek její činnosti je pak umění soudit,⁹³ kritika má soudit dílo po stránce jazykové, slovesného výrazu, větné skladby a formy, určuje vztah mezi skutečností životní, uměleckou a literární. Kritiku chápe, jako vědu, která se posouvá k umění

Vančura Šaldu osobně znal a považoval jej za jediného velkého českého kritika. „*Nevím, zač může být české básnictví vděčno svým kritikům, nedovedl bych jmenovati nic mimo dílo autora Bojů o zítřek.*“⁹⁴ Dlouho Šaldu pozoroval zpozvzdálí, oslovit si jej dovolil až po jeho kritice *Pekaře Jana Marhoul*a, obával se, aby jeho zájem nebyl brán jako pochlebování. Vančurův obdiv k Šaldovi je nepopíratelný, ale Šaldův vliv na Vančurovy vlastní kritiky ale zanedbatelný. Obdiv a úcta byla vzájemná, a i Šalda si Vančury cenil, jako skvělého vypravěče: „*Natolik "poetický typ" tohoto rozeného epika odpovídal Šaldovu lidství i uměleckému ideálu.*“⁹⁵

Vančura chápal kritiku jako službu veřejnosti, podle jeho mínění má kritik pomáhat čtenáři ve výběru a pochopení díla. „*Většinou však bývá výsadou básníků předcházeti svoji dobu, povinností kritiky pak zůstává posunovati čas své země podle básnických hodin.*“⁹⁶

Ve své publicistické praxi a tím i v kritikách se snaží o vytvoření nových odborných pojmů pro literaturu, a to na základě tezí Pražského lingvistického kroužku. Vančura se v kritikách záměrně odklání od politického i kulturního přesvědčení svého i posuzovaného autora a chce hodnotit dílo samo o sobě. Jeho kritiky mají být objektivním rozbořem díla, jsou psané odborným jazykem, kde se prolínají postupy popisné a výkladové. Ačkoliv je patrná jeho snaha o objektivnost,

92 ŠALDA, František Xaver. Kritika. In: *Ottův slovník naučný*. Praha: Paseka, 1999, str. 190.

93 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s.73.

94 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 84.

95 MALEVIČ, Oleg Michajlovič. *Osobitost české literatury: paralely a konfrontace*. Praha: Malvern, 2009, 339 s. ISBN 978-80-86702-44-5.s. 31.

96 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s.74.

kdy Vančura podrobuje knihu co nejvíce nezávislému pohledu, ale ne vždy se mu to daří. Co se týče formy, zatímco ve dvacátých letech se věnoval esejistice, ve třicátých letech se jeho kritika realizuje v kratších publicistických útvarech. Jednotícím znakem Vančurovy publicistiky je požadavek nového umění. Jeho jazyk v popisech používá výrazů z kinematografie a výtvarného umění, v subjektivnějších výkladech a úvahách přechází k umělečtějšímu básnickému jazyku prosycenému metaforami.

Vančura byl především literát, jeho kritická praxe byla sporadická, omezovala se převážně na začátek dvacátých let (výtvarné kritiky) a druhou polovinu třicátých let (literární a filmové kritiky). Výtvarná a divadelní kritika raných let představovala způsob obživy, hodnotí tedy i díla, která by v pozdějších letech přešel mlčením – díla která odsuzuje. V této kapitole se zaměřím na Vančurovy kritiky uveřejněné v listu Panorama, kde Vančura své literární kritiky nazývá poznámkami, a ačkoliv tyto články budou v textu označovány dle předchozí tradice kritikami, spíše se přikláním k Vančurovu termínu poznámka. Kritika má dílo hodnotit a posuzovat (a to nebývá podstatou Vančurových poznámek) a slovo kritika má negativní nádech, proto se mu Vančura záměrně vyhýbá. Aelikož se svým výkladem snaží autorovi pomoci, a ne na něj uvalit hanbu znělo by slovo kladná kritika téměř jako protiklad. Vančura psal kritiky i do jiných časopisů, například do Českého slova (převážně kritiky výtvarných děl), kde mu místo zajistil dlouholetý přítel Karel Nový, který byl rovněž členem Dp. V Panoramě vyšly Vančurovy kritiky: *Poznámka o díle Karla Nového* (1932), *Poznámka o próze Josefa Kopty* (1932), *Poznámka o Jiřím Mahenovi* (1936), *Poznámka k románové kronice Barbar Vok* (1938).

V *Poznámce o díle Karla Nového* Vančura rozděluje literární dílo dle strukturalistických metod na tři elementární složky: horizontální (dějovou), vertikální (emotivní) a rovinu prostorovou (obecnost). Toto hudební teorií inspirované dělení úspěšně využívá při interpretaci Nového poezie, kde oceňuje především širokou obecnou platnost a funkční básnický jazyk. Emotivní složka je podle Vančury zatlačena do pozadí: „*třetí složka, již jsme nazvali složkou emotivní, je u Nového zastoupena menší měrou, než zasluhují knihy tak znamenité.*“⁹⁷ Vančurova kritika se hodlá vyrovnat básnickému dílu, používá tedy hojně metafor a přirovnání: „*Proud, o němž jsme pravili, že je řádem epickým, plyne v díle Karla Nového mohutnými vlnami. Šíře mu nic*

97 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. 64.

neubrala na bystrosti.“⁹⁸ A oponuje jiným kritikám vyjadřujícími se k tomuto dílu: „V kritikách knih Karla Nového se někdy neprávem mluví o impresionismu. To, co Nový přijal z této disciplíny, je malba atmosféry, avšak jeho příběh bývá vypravován s jakýmsi epickým radikalismem a vnuká nám viděti dění, a nikoliv stav, výjevy, proud času a nikoliv okamžiky.“⁹⁹

V poznámce o próze Josefa Kopty na konkrétním díle ukazuje autorův literární vývoj a dílo samotné hodnotí. Jako nejdůležitější se mu jeví jazyková rovina, kterou nazývá básnivost. „Druhé období Koptovy tvorby se vyznačuje zcela odlišnou řečí. Jeho výraz se stal názorným nikoliv působením vnějších hodnot, ale ze zdrojů slovesných. Téma jediného východiska obsahuje ještě širší životní komplexy než Třetí rota, ale básnický řád předvádí všechny síly, jež jsou v textu obsaženy, k platnosti jen svou vlastní disciplínou.“¹⁰⁰ V Poznámce o próze Josefa Kopty Vančura definuje pojmy fabulace a epičnost, které jsou často dle jeho názoru zaměňovány. Fabulaci vidí jako „souvislost skutků nebo dějů, které skládají příběh“; epičnost označuje jako „způsob koncepce, skladby a řeči“.¹⁰¹ Tyto krátké definice používá pro usnadnění pochopení svých kritik a zároveň jako návod, jak napsat kritiku. Vančura oceňuje Koptovu schopnost aktualizace, básnivost a snahu o tvoření nového umění. „Téma jediného východiska obsahuje ještě širší životní komplexy než Třetí rota, ale básnický řád předvádí všechny síly, jež jsou v textu obsaženy k platnosti jen svou vlastní disciplínou. Napětí, s nímž je přemáhán epický obsah, můžeme nazvat násilím či úmyslností či lépe neobvyklou kázní jež porušuje všední sled hodnot tematických a zvýrazňuje je zároveň s nejvyšší aktualizací slovesného projevu.“¹⁰² Dlouhá souvětí a množství odborných slov je dalším znakem Vančurových kritik.

Poznámka k románové kronice *J. Mařánka Barbar Vok* je rozdělena na dvě části. V úvodní části se zabývá požadavky kritiků na prózy ze současnosti a na historickou literaturu. Srovnává výhody a nevýhody obou metod a oceňuje oživení starých časů dnešními zkušenostmi a vyzdvihuje zde historickou dobu i s její řečí. „bylo řečeno, že příběh přesahuje z času do času a že minulost v něm odpovídá přítomnosti. Totéž by bylo možno s malou obměnou opakovati i o jazyku románu, který je jaksi poznamenán barvami rožmberskými, a přece si podržel živost současné

98 Tamtéž.

99 Tamtéž.

100 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s.139.

101 Tamtéž.

102 Tamtéž.

*mluvy básnické.*¹⁰³ Jako obvykle používá přirovnání a metafory vypůjčené z výtvarného umění: „*Všechny odstíny povahové, právě jako pevná linie příběhu jsou v díle kresleny výrazem příznačným, plastickým a vyváženým.*“ Jedná se o jedno z děl reagující na Mnichovskou dohodu útekem do minulosti. Častější byli reakce na tíživou situaci z per básníků jako je Seifertova sbírka *Zhasněte světla*, nebo Halasovo *Torso naděje*.

Poznámka o Jiřím Mahenovi byla napsaná u příležitosti vydání Mahenovy hry *Mezi dvěma bouřkami*, kterou chystalo Národní divadlo. Vančura ji pojal jako úvahu o poslání básníka, v úvodu popsal druh básníků, kteří píší na obhajobu svého literárního směru. A Mahena oproti tomu popsal jako příklad autora, který píše z vlastní potřeby a zároveň pro sociální a národní zájmy. Tato poznámka je oslavou Mahenovy tvorby. Vančura zde více než obvykle užívá možností jazyka a odstavce začíná básnickými anaforami: „*Tím chci říci, že tyto básníci se starali o otázky sociální [...]. Tím chci říci, že tyto básníci viděli literaturu jako práci [...].*“¹⁰⁴ Jinde směřuje k hovorové, až expresivní češtině (*čerta sejde, jít o kůži*). Méně je zde archaismů, knižních výrazů a text ztrácí nádech odbornosti. Vančura občas přechází do první osoby jednotného čísla. Jedná se o výjimku z Vančurovi publicistické činnosti, neboť záměrně vyjadřuje sympatie ke svému oblíbenému autoru, zde se dopouští toho, co sám odsuzuje, a to hájení autorů vlastního uměleckého směru. Právě v poznámkách a recenzích Vančurových přátel opouští objektivní a nezúčastněné stanovisko a jeho projev je emotivní a subjektivní, naopak v odsudcích bývá striktně objektivní, nanejvýše chladně ironizující.

Jak bylo naznačeno výše, Vančura si žánr kritika příliš neoblíbil, ačkoliv pod tento pojem je tradičně řazeno dost Vančurových kratších článků publicistických žánrů. Vančura sám označoval tyto články jako poznámky na okraj tvorby, zasazoval je tedy do své beletristické praxe a často je můžeme vztáhnout na jeho vlastní dílo. Jeho poznámky mají mnohdy teoretické pozadí, ve kterém vysvětluje nějaký literární jev či společenskou, nebo kulturní skutečnost. Vančura balancuje na hraně mezi poznámkou a recenzí, zde uvedené kritiky se nejvíce blíží literární recenzi. Vančura přechází do první osoby jednotného čísla, především v případě že chce vyjádřit nějaký dojem, jelikož s díly, která hodnotí negativně, neztrácí čas, jedná se povětšinou o kladný soud.

103 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 244.

104 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 75.

Stejně tak i v případě hovorovosti a expresivních výrazů. Užívá i tradičních prostředků jako je metafora a přirovnání, knižní výrazy a výrazy archaické, které ve třicátých letech užívá řídčeji a setkáme se i s prvky ironie.

Vančura vždy dbal umělecké svébytnosti díla, nesmiřitelně pronásledoval kýč a nápodobu starších děl a směrů. Posuzovaná díla hodnotil podle strukturalistických zásad a svého levicového zaměření.

Kromě literárních recenzí psal Vančura i divadelní, filmové kritiky a poznámky o výtvarném umění. Právě články o výtvarném umění byly prvními poznámkami, které napsal. O Vančurovi je známo, že se neúspěšně pokoušel o přijetí na Akademii výtvarných umění v Praze a také je známá jeho obrazotvornost, kterou uplatňuje i ve své publicistické praxi, u Vančury rozhodně platí, že metafora je více než obyčejná slova. Stejně jako v literární kritice často začíná teoretickým odstavcem, ve kterém hájí určitou myšlenku, či jen vysvětluje nějakou podmínku tvorby, za kterou ve vlastní kritice autora chválí, či naopak. Kromě očividných rozdílů plynoucích z rozdílných uměleckých disciplín se Vančurovy poznámky o výtvarném umění nijak zvlášť neodlišují od těch pozdějších literárních a filmových, a to ani s časovým odstupem, který je více než desetiletý. Vančurovy „poznámky“ i z raných let jeho tvorby mají vysoký standard. Za psaní kritik dostával Vančura zapláceno, stejně jako jiní redaktoři, důležitější, než peníze byla pro Vančuru možnost vyjádřit svůj názor a názor nakladatelství, které se shodovali přinejmenším v hlavních bodech. Důležitým bodem v nakladatelském plánu i Vančurově osobní iniciativě byla snaha o vzdělávání široké veřejnosti. S tímto cílem pořádá Vančura přednášky, a především i jeho beletristická činnost je tímto cílem ovlivněná. Vančura neodmítá angažovanou literaturu a v jeho díle je patrná snaha o výchovu čtenářů v třídní společnost.

5.2.3 Lektorské posudky

Jedná se o text hodnotící autorský rukopis, který vzniká pro účely nakladatelství a standardně obsahuje stručný obsah a vyjádření o vhodnosti k vydání, či nikoliv. Družstevní práce stejně jako jiná nakladatelství musela posuzovat, zda je dílo vhodné pro její čtenáře, zda zapadá do nakladatelského plánu a jedná-li se o dílo kvalitní, nějak čtenáře obohacující, nebo pouze o literární brak, i když finančně výnosný. Praxe se od teorie odlišovala a někdy více než v nuancích, neboť nakladatelství muselo být konkurenceschopné a vydávání některých děl bylo diskutabilní,

například dílo Uptona Sinclaira. Pro Družstevní práci psali lektorské posudky např. Bohumil Mathesius, Jarmila Glazarová, Jan Šnobl, Jaroslav Charvát, Karel Konrád, František Hrubín, Petr Kříčka, Václav Černý, Bohumil Říha a Jaroslav Seifert. Jedná se o výkvět Pražských spisovatelů, překladatelů a redaktorů, psaní posudků znamenalo pro spisovatele kromě přivýdělku i čest a možnost hledat nové talenty

O rozsahu Vančurovy lektorské činnosti můžeme pouze spekulovat, dochovalo se pouze deset lektorských posudků pro Dp, u kterých je jisté Vančurovo autorství. Vančura byl spisovatel a jako na spisovatele na sebe pohlížel: zatímco o své autorské práci se vyjadřoval pravidelně, svoji lektorskou praxi okomentoval pouze jednou, a to v textu O lektorské praxi. V tomto článku stanovil body, podle kterých se řídil při psaní lektorských posudků – jako první stanovil lidovost (literatura přístupná široké veřejnosti a myšlenkově obecnější), dalším je slovesnost (pod kterou chápeme jazyk a styl), životní obsah (můžeme chápat jako děj). Vančura bral svoji redaktorskou a lektorskou činnost jako velkou zodpovědnost. O své lektorské praxi se vyjádřil v článku O lektorské praxi, vzniklé z nepojmenované přednášky pro členy Dp: „*Manévrovat s textem a pouštět mezi lidi určité knihy znamená dělat kulturní politiku.*“¹⁰⁵ A proto se při psaní lektorských posudků snaží o objektivitu a pečlivě váží každé slovo. Jako velmi citlivý člověk, se snažil pomoci svým kolegům dobrou radou, chápal literaturu a kulturu obecně jako kolektivní práci. Vančura měl na mysli stálou snahu o pokrok v umění, při svém jmenování šéfredaktorem Dp řekl: „*nemůžeme každého večera rozžati svou čtenářskou lampou bleskem nějaké oslnivé básně, ale proto se nezřekneme četby. Tím není řečeno, že obrátíme svou pozornost k prostřednostem: máme na mysli snahy, jež dobývají umění aspoň stopu nové půdy a jsou poznamenány odvahou tvořiti z věcí beztvarych tvar, život a řád...*“¹⁰⁶ Stejný způsob práce uplatňoval jak při práci na filmových, tak i literárních lektorských posudcích, pronásledoval kýč a navrhoval úpravy.

Z lektorských posudků je zde uvedeno deset dochovaných Vančurových hodnocení tvorby autorů převážně z konce třicátých a počátku čtyřicátých let.

Jediným rukopisem doporučeným k přepracování a následně vydaným je kniha A. J. Urbana *Honba za událostmi*, která vyšla v roce 1939 v Dp. Román z prostředí redakce časopisu s

105 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 179.

106 VANČURA, VLADISLAV. *Panorama XV (1937)*, s. 292.

detektivními prvky pojednává humornou formou o ledabylém redaktorovi, který řeší několik případů najednou, jež se jak již bývá zvykem vzájemně prolínají a na konci i rozuzlují. Kniha je napsána fádním jazykem, který Vančuru nepotěšil, ale zaujal jej aktuální námět problémů uspěchané společnosti.

Jedná se o nejdelší ze zde zmíněných posudků o rozsahu dvou a půl stran, který je rozdělen na dvě části. První popisuje děj dle epizod v knize, druhá je možným scénářem přepracování. V první části přehledně vysvětlil chyby, kterých se Urban dopustil a ve druhé podal návrh na jejich opravu. Vančura kritizuje především nejednotnou kompozici a neskutečnost postav, které v přepracování nevyznívají o nic méně "povídkově".¹⁰⁷ Vančura však nezapomíná ani na silné stránky díla a oceňuje především prostředí, autorovi známá místa redakce, filmu a anglosaských poměrů. Vančura poskytuje Urbanovi konkrétní rady týkající se především vylepšení děje: „*Návrh, který následuje, je psán jen tak namátkou a představuje jedno řešení ze sta.*“¹⁰⁸ (Urban spolupracoval s Magazínem Družstevní práce, překládal pro Dp z angličtiny, působil v Národní politice, byl divadelním kritikem a věnoval se filmu, kromě *Honby za událostmi* Dp vydala knihu *Město, zvané Hollywood*. (1934)). Na Vančurovu radu, vyvozuje z hrdinovy váhavosti a lenosti filosofickou myšlenku navazující na amerického filosofa Henriho Thoreaua, kterou rozvádí v jedné z náhodných epizod. Obhajobu tohoto směru končí přiznáním, že ani útek od civilizace není řešením. Vančurou vytýkaná zlomkovitost je svázána ústředním motivem pátrání po neexistujícím zločinci, za kterého je díky náhodě a bujné fantasii postav považován hlavní hrdina, opět náhoda přispívá ke gradaci děje, milénka, která jím až dosud pohrdala, jej pro jeho údajný podsvětní život na chvíli obdivuje, hlavní hrdina je zatčen, vyslýchán a následně se po konfrontaci se všemi postavami příběhu osvobozen. Urban se řídil Vančurovými radami, pouze konec upravil podle svého, k zesílení myšlenky z díla vyplývající: *Zdání klamává.*¹⁰⁹

Dílem, které sice odpovídalo dobovým požadavkům na díla o slavných českých osobnostech, ale neprošlo nakladatelským sítem, je román Vladimíra Drnáka: *Pan komisar*. Kniha mající tendenci zabývat se románovým zpracováním života Boženy Němcové, byla Vančurou smetena ze stolu, jako „*kniha jen a jen vulgární a popisná.*“ Stejnému tématu se věnoval Václav

107 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 549.

108 Tamtéž.

109 Tamtéž.

Tille, který vydal životopis Boženy Němcové v Dp roku 1940, ke kterému Vančura tento rukopis přirovnává a konstatuje, že srovnání neobstojí. Kniha vyšla po přepracování pod názvem *Manžel slavné ženy* v nakladatelství ELK a poté ještě několikrát.

Knihy nikdy nevyšlé – Václav Pop: Strážce na hranici, R. Seskupil: Dva hlasy, S. R. Izgovskij: Utrpení Alexeje Alexandroviče, Václav Fryček: Housle a jiní, Vladimír Drnák: Na zemi, Kozma: Pod orionem, Vojtěch Rados: Milenci

Vančura se musel v posudcích zaměřovat nejen na uměleckou hodnotu, ale i na vhodnost pro čtenáře Dp, prodejnost a v době protektorátu i na politické poměry. O nich vypovídá posudek z roku 1940 na knihu Václava Popa zabývající se pohraniční problematikou. *Ostatně věc by nemohla být doporučena ani tehdy, kdyby v tom ohledu vyhovovala: propadne celá konfiskací*¹¹⁰ Vančura konstatuje, že se jedná o dílo spíše dokumentární, a ačkoli zajímavé, nemá uměleckou hodnotu.

Nejen doba, ale i prodejnost samozřejmě určovala výsledek posudku, mezi díla, která byla komerčně neperspektivní, jsou i básně v próze R. Skupila: Dva hlasy. Básnické dílo Vančura nedoporučil, protože: „*Práce je velmi kultivovaná a v každém ohledu (mimo ohled k běžnému čtenáři) zajímavá.*“¹¹¹ Ve vybírání rukopisů vždy bral ohled na čtenáře, a jejich postupnou výchovu. Věděl, že nemůže pustit do tisku knihy pro členy nezajímavé. „*Literatura, která nechce nebo nedovede rozvlnit věci pocitově, myšlenkově a dějově obecnější, není prostě pro nás. Domníváme se totiž, že Družstevní práce v tomto časovém úseku má prosazovat i ve svých uměleckých publikacích jakousi lidovost.*“¹¹²

Mezi díla, která Vančura doporučuje na přepracování je rukopis S. R. Izgovskijského: Utrpení Alexeje Alexandroviče. Vančura nazývá rukopisy a díla obecně věcí, jedná se o snahu o vymezení nové vědecké terminologie. Také ve třicátých letech přestává používat zastaralé slovo auctor a upřednostňuje novější variantu autor. „*Bylo by třeba věc proškrtat a mnohdy jinak vyjádřit. Pohříchu je autor mrtev a v tomto stavu nelze věc doporučit.*“¹¹³

110 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 552.

111 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 554.

112 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 179.

113 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s.,

Poslední skupinou jsou díla, která se dočkala naprostého odsouzení a nesmlouvavé kritiky. Vančura rozhodně odmítá rukopis Václava Fryčka: *Housle a jiní* a vyvrací i možnost přepracování. Hned zpočátku následuje hodnocení díla, a to i přes ustálenou zvyklost v úvodu dílo popsat. „*kniha pana dr. Václava Fryčka Housle a jiní je podle mého soudu tak nemožná a špatná, že cítím povinnost varovat před jejím vydáním písemně.*“¹¹⁴ Se stranou a čtvrt se jedná o druhý nejdelší posudek a Vančura by mu nevěnoval více pozornosti než úvodní záporný rozsudek, kdyby, jak sám vysvětluje, kniha neprošla již kladným posouzením od Karla Josefa Beneše¹¹⁵. Proto mezi prvním a posledním odstavcem jmenuje vše, co nalézá odsouzeníhodným a nenalézá nic, co by se dalo kladně hodnotit. Děj nazývá nepravděpodobným, jazyk řadou vět a postavy výmyslem.

Následující rukopis je od autora, jehož předchozí dílo prošlo Vančurovými rukama, jedná se o opět o zamítavý posudek, u prvního rukopisu doufal Vančura ve zlepšení, které se nedostavilo. „*Když jsem četl první rukopis téhož autora, domníval jsem se, že by jeho nadání bylo schopno vývoje, ale druhý představuje podobnou směsicí jako první.*“¹¹⁶

Rukopis Kozma: Pod orionem text rozdělil na dva druhy povídek, jímavé, které se nečtou a drastické, u kterých selhává účinek.

Vojtěch Rados: Milenci. Vančura má vysoké nároky na umělecké dílo a s něčím, co nepovažuje za vhodné, se příliš nezabývá. I zde Vančura vkládá popis děje, který nazývá chaotickým a špatným. Oproti zvyku vkládá pasáže z rukopisu, věty nelogické a krkolomné. „*Stařec... vychládajícím zrakem dřevěněl na pohybech*“ Jediné hodnocení je v závěru: „*Nesmyslná práce!*“¹¹⁷

Dva z posuzovaných rukopisů se dočkaly vydání v jiném nakladatelství. V obou případech se jednalo o limitované edice, které si DP nemohla ve větší míře dovolit. První bylo dílo Františka Michálka *Lidé a Loutky* (Vítězslav Majer 1944) a druhým dílo Emila Svobody: *Na zemi* (Nakladatelství Volné myšlenky 1938)

114 fot. příl. Akt. s. 555. fot. příl. Akt. s. 555.

114 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 556.

115 Spisovatel, který externě pracoval pro DP mezi lety 1934–1937

116 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 560.

117 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 561.

František Michálek: *Lidé a loutky*. Jedná se o krátký posudek, v prvním odstavci standartě popisuje obsah díla, a poté následuje Vančurovo hodnocení, oceňuje především jazyk díla a emocionální složku románu. S lítostí píše posudek: „*Knih je psána dobře. Nápad je znamenitý, spisovatel má smysl pro dětskou básnivost (a sám je dozajista básníkem), ale obávám se, že živlu epického je v knize málo a že je celá věc nepřehledná a jaksí málo rázná. Doporučuji, ale neočekávám u čtenářů úspěch.*“

Emil Svoboda: *Na zemi*. Dílo neodpovídalo progresivnímu, na nové umění zaměřenému nakladatelskému plánu: „*domnívám se, že zaměření knihy nepostihuje nejpalcivější otázky dneška a že řečené dílo bylo napsáno pozdě.*“¹¹⁸ Jen nerad odmítl tento rukopis, a tak jej poslal na posouzení dr. Nebesářovi.

Vančura dbal při psaní lektorských posudků především na uměleckou kvalitu a v tomto směru byl nekompromisní a neústupný. Dalším neméně důležitým parametrem byl ohled ke čtenáři. Jelikož Vančura nebyl teoretikem v pravém slova smyslu, musíme si jeho modelového čtenáře poskládat. Jeho chápání modelového čtenáře se odvíjí od tezí Pražského strukturalistického kroužku, podle kterého se čtenář podílí na utváření knihy. Vančura se vyjádřil slovy: „*knih bez čtenářů je věc mrtvá a nicotná.*“¹¹⁹ Literatura má být podle Vančury vždy pokroková a představovat pro čtenáře požitky, tedy i čtenář by měl mít ze čtení požitky, má být pokrokový a jevit živý zájem o knihy a o život. Čtenář, konkrétně myšlen čtenář Dp má mít vážný a živý vztah ke knize¹²⁰, právě živý vztah je zdůrazňován u Vančury na prvním místě, jako důležitá složka čtenářství, která je podstatnější než „*správně*“ pochopení textu. I když chápání textu je podstatné a Vančura chtěl, aby čtenáři byli vzdělaní, myslel tím především dělníky (chápáno jako socialistický pracovník, nikoli pracovní pozici – Vančura sám sebe chápal jako dělníka na poli umění). Vančurova čtenáře si tedy můžeme představit jako odborně vzdělaného pracujícího člověka, zajímajícího se o své okolí a prožívajícího život.

Samozřejmě dbal, aby rukopisy zapadaly do nakladatelského plánu a nebyly prodělečné. Právě toto kritérium zřejmě činilo Vančurovi největší potíže a s lítostí zamítá některé

118 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 559.

119 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 198.

120 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 174.

rukopisy, o kterých ví, že o ně nebude zájem. Lektorů mělo nakladatelství několik a vybrané rukopisy procházely několikerou kontrolou. Vančura kontroloval jak knihy již posouzené, tak i ty které byly v redakci poprvé, stejně tak posuzoval rukopisy nakladatelství již známých autorů i těch nových. Psaní lektorských posudků netvořilo jedinou a ani zdaleka hlavní náplň Vančurovi práce, ale hledání nových autorů a knih byla práce pro Dp nepostradatelná. Můžeme spekulovat, že Vančurova lektorská činnost byla rozsáhlejší a z anonymních posudků v archivu Družstevní práce jsou některé jeho dílem.

5.2.4 Vladislav Vančura v Panoramě

Pro kritiky na knihy vycházející v Dp byla v nakladatelském listu vyhrazena rubrika Kritika o nás. V Panoramě vycházely také recenze na Vančurovy knihy vydané v Dp z pera jiných autorů. Články to jsou pochvalné a leckdy nadšené. Kritiky a recenze na Vančurovu tvorbu píše autoři zvučných jmen, jako jsou Miroslav Rutte, F. X. Šalda, Jan Mukařovský. Některé z nich jsou psány přímo na zakázku pro Panoramu, mnohé z nich již předtím vyšly v jiném periodiku a jsou jen přetiskovány, nejčastěji z Národních listů. Panorama byla reklamní tiskovina a redaktoři si samozřejmě vybírali články k publikování, nedomnívám se však, že by autoři tak zvučných jmen, jako je F. X. Šalda psali něco s čím by nesouhlasili.

5.2.5 Vančura jako redaktor Dp

Vančura byl zaměstnán v Dp jako redaktor nakladatelství i nakladatelského periodika Panorama, ve kterém vychází některé jeho články o umění a literatuře.

První Vančurův článek vydaný v Panoramě je datovaný do roku 1929 a nese název Hospodaření s věcmi umění, jedná se o zápis přednášky, kterou vedl pro studenty na Řadově.¹²¹ Z velké části se zabývá rolí knihoven na vzdělání širokých mas obyvatelstva a dopadem Prvního knihovního zákona, který vstoupil v platnost o deset let dříve. Klade vysoké požadavky na vzdělání a to jak všeobecné, tak především odborné a konstatuje, že knihovny pouze svým uspořádáním a fondem *"...utvrzují čtenáře v omylu, že baviče se činí zadost povinnosti se vzdělávati."*¹²² Poněkud radikálně

121 Tábor založený v blízkosti Tiché Orlice roku 1924, určený vysokoškolským studentům.

122 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 69.

navrhuje přestat propagovat a vyloučit beletristickou četbu z knihoven dokud se úroveň vzdělání nebude pozvednuta alespoň nad "škody a nad nesmysly."¹²³ V následujícím odstavci toto tvrzení zmírňuje a přiznává, že i krásná literatura má v životech lidí a tím i v knihovnách své místo. Kromě jeho naučných článků vycházejí v Panoramě úryvky z knih a některé jeho povídky (*Selské Vánoce*), které později vyšly v povídkových souborech. Pod svými články se často podepisoval dvojitým w, nebo V. Vančura, Vl. Vančura, V. V., za svého působení v Devětsilu používá tuto zkratku k podepsání svých děl (například také v předmluvě knihy Jaroslava Seiferta *Město v slzách*).

Počátkem třicátých let otiskuje Vančura v Panoramě také kritiky, ale o těch byla řeč výše. V článcích věnovaných vlastní tvorbě píše o genezi knih a faktorech, které ovlivnily vznik knih. Jazyk, kterým píše, je živý, ale nedosahuje barvitě lyričnosti jeho próz. Uchovává si věcný charakter a sdělovací funkci, jazyk ustupuje do pozadí a stává se jen prostředkem k předávání informací. Oblíbenou formou prezentace nových knih je rozhovor s autorem. Takový rozhovor vedl roku 1936 o románu *Tři řeky* Karel Nový s Vančuru.¹²⁴ Rozhovor se skládá ze šesti bloků, které jsou zahájeny tázací větou a poté plynule rozvíjeny řadou dalších otázek. Jelikož Vančura často zevšeobecňuje a odbočuje od tématu, jednotlivé bloky končí obecně platnou poučkou. Rozhovor Nový zahájil široce otevřenou otázkou, na kterou Vančura odpovídá přiblížením doby a postav románu. Dále upřesňují roli jazyka a prostředí Ruska, ve kterém se děj částečně odehrává. Nejvíce pozornosti je však věnováno postavám, které Vančura privileguje i ve svých dílech.

Po třinácti letech od zahájení spolupráce se Vančura v roce 1937 stal šéfredaktorem Panoramy a předsedou nově založené redakční rady Dp, nahradil tím odstoupené redaktory Petra Kříčku a K. J. Beneše. Vančura vnímal kulturní odpor jako stejně důležitý, ne-li důležitější než ozbrojený protest. V tomto duchu se ujímá role redaktora a významně se zasazuje o příklon k antifašistickému postoji nakladatelství. Dp vydává díla německých spisovatelů žijících v exilu a píšících proti hitlerovské vládě. Mezi politicky motivované literární počiny patřilo i vydání povídky *Občan don Quijote*, která je situována do španělské občanské války. Tento tři roky trvající konflikt silně ovlivnil kulturní dění. Morální podpora nabyla konkrétních obrysů ve formě delegace českých spisovatelů v čele s Františkem Halasem, který následně vydal dílo *Don Quijote*

123 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 70.

124 VANČURA, Vladislav, Milan BLAHYNKA a Štěpán VLAŠÍN. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 401.

bojující.¹²⁵

Vančurovou iniciativou je i vydávání knih podporujících národní sebeuvědomění, jak domácích, tak i knih německých exilových spisovatelů, které měly čelit fašistickému nátlaku. Vedle již zmiňovaného Liona Feuchtwangera je i méně známý spisovatel Bruno Frank, jehož *Politická novela* (Dp 1934), *Cervantes* (Dp 1935) a *Cestovní pas* (Dp 1937) ostře protestují proti Hitlerově vládě a obhajují demokratické stanovisko. Vydávání podobných knih samozřejmě nebylo jen Vančurovou zásluhou, ale zapadalo do dobového trendu a atmosféry protifašistické obhajoby češství. Samozřejmě se jednalo i o dobový trend a obdobné tématické se věnovalo více nakladatelství a autorů. Unikátním není tedy střet slovanství a germánství, ale obhajoba kultury proti fašistickému režimu a jakékoli tyranii.

5.2.6 Vančura v roli šéfredaktora

Vančura nejednal impulsivně a bez rozmyšlení, jeho práce v Dp se rozvíjela pozvolna, a tak se rok 1937, kdy se stal šéfredaktorem nakladatelství nijak zvlášť neprojevuje v nakladatelství, ani v nakladatelském periodiku. Svůj vliv uplatňoval již v průběhu svého působení v Dp a za významný počin se dá pokládat již založení redakční rady, vedené spíše nutností než Vančurovou iniciativou. Roku 1936 vydalo nakladatelství 74 knih, o rok později 52 a do druhé světové války se jejich počet snižuje. Tehdy Vančura rozděloval svoji pozornost mezi Českou filmovou společnost (1936-1938), práci beletristickou a znovu otevřel práci na filmech. Z těchto důvodů se domnívám, že v předchozích letech projevoval větší iniciativu v Dp, kdy byla na čas pozastavena jeho činnost na filmu, po neúspěchu *Marijky nevěrnice* roku 1934. Vančura podporoval plán Dp na vydávání kvalitních knih, a to nejen formou vybírání nových rukopisů, ale i v roli šéfredaktora dbal o kvalitní produkci, za jeho vedení Dp se výrazně zvedl počet nových členů v roce 1937 dvacet pět tisíc členů a v roce 1948 sto tisíc členů,¹²⁶ růst čtenářů Dp byl podpořen nepříznivými politickými okolnostmi.

5.2.7 Obrazy z dějin národa českého

Když společnost znovu objevila Palackého *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*, a nově

125 MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. 340 s. Novověk; sv. 8. ISBN 978-80-200-1823-6. s. 71.

126 FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2008, 5 sv. ISBN 80-200-0345-2. s. 300.

je přijala i levice,¹²⁷ začaly vznikat návrhy na znovu sepsání českých dějin. Vedle Palackého *Dějin* se ve třicátých letech také zvyšuje poptávka po historických románech a českých dějinách obecně. V atmosféře slovanofilství vznikl i nápad na vydání českých dějin z podnětu členů družstva, kteří posílali do redakce dopisy s požadavky na knihu podobného zaměření. Kdy se tak stalo, je sporné, některé zdroje mluví o Vánocích 1937, jiné až o Novém roce 1938.¹²⁸ Redakční sbor a Vančura reaguje na čtenářské dopisy tvorbou *Obrazů*: „Redakční sbor je upozorňován, aby měl zřetel ke knihám pravdivým a českým. Dále se mu ukládá, aby naroloval k vydání starší texty a měl pozornost obrácenou k dějinám.“¹²⁹ *Obrazy* tedy vznikly jako dílo reagující na zájem členů družstva a obecně společnosti o historické knihy a v neposlední řadě jako posílení národního sebeuvědomění a obrana proti fašismu. Vančura si byl vědom, stejně jako redakční rada družstva, nutnosti boje proti fašismu a „Uvědomoval si, že slouží svému národu, dáváje mu zbraň té doby jedině účinnou. Česká veřejnost to pochopila: Vančurovy *Obrazy* očitly se v ruce velikého počtu a konaly své určení.“¹³⁰ Slovy Jiřího Holého nejen obrana, ale i útok na okupanty připomínkami bohaté a bojovné minulostí viděné přes přítomný okamžik.¹³¹ Myšlenka nového zpracování dějin vznikla v době silícího německého tlaku a odchodu tří velikánů T. G. Masaryka, F. X. Šaldy a Josefa Pekaře.¹³²

Zvyšující se poptávka po historické literatuře přiměla Dp k druhému vydání historického románu Jiřího Mařánka *Barbar Vok* a o rok později od stejného autora vydala *Romanci o Závišovi*.

Nejen Dp, ale samozřejmě i ostatní nakladatelství reagovala podobně, například Ivan Olbracht v knize *Ze starých letopisů* (v Melantrichu 1940) připomíná doby dávno minulé. Knihou cílil na mladší čtenáře a na rozdíl od Vančury si vybírá témata mytologická, pověsti a hrdinské okamžiky. Historická věrohodnost je u Olbrachta nepodstatná, usiluje o povzbuzení národního

127 HOLÝ, Jiří. *Práce a básnivost: estetický projekt světa Vladislava Vančury*. Praha: Československý spisovatel, 1990, 192 s. Kritické rozhledy. ISBN 80-202-0134-3. s. 179.

128 CERMAN, Josef. *Jak to začalo a jak to dopadlo*. Panorama, Vančurovým obrazům z dějin národa českého. Praha: Družstevní práce, 1939 (11). s. 185.

129 Tamtéž.

130 MUKAŘOVSKÝ, J. *O Vladislavu Vančurovi*. Praha 1945, s. 5.

131 HOLÝ, Jiří. *Práce a básnivost: estetický projekt světa Vladislava Vančury*. Praha: Československý spisovatel, 1990, 192 s. Kritické rozhledy. ISBN 80-202-0134-3. s. 178.

132 MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. 340 s. Novověk; sv. 8. ISBN 978-80-200-1823-6. s. 98.

sebeuvědomění a vybírá poutavá místa ze starých kronik. Jedná se především o příběhy z *Kosmovy kroniky*, *Hájkovy kroniky* a *Kristiánovy legendy*, důležité je předání myšlenky, jazyk a historická pravdivost se podřizují vytvoření dobové atmosféry. Vedle známých a mnohokrát sepsaných příběhů bájných knížat vybírá i méně známé příběhy svatých a snaží se jejich příběhy přiblížit dětskému čtenáři. Primárně je dílo sice určeno mladší generaci, ale i široká veřejnost v něm najde pobavení i poučení. Morálním ponaučením a příklady hodnými následování se snaží čelit germanizaci a sílícím totalitám.

Obrazy z dějin národa českého plánoval Vančura napsat společně s autorským kolektivem. Měly mít osm dílů. Vycházely postupně od prosince 1939, druhý díl v říjnu 1940 a torzo třetího vyšlo v souborném vydání v roce 1948. Na jejich tvorbě se měli podílet mimo jiných Jaroslav Seifert, Jaromír John, Karel Nový, Josef Kopta a Jiří Mařánek, Vančura měl pouze dohlížet na celkový obraz prvního dílu. Dne 24. května 1938 se konala první porada s Historickou skupinou a již 15. června 1938 Vančura informuje o plánu na beletristické zpracování českých dějin. Vančura měl mimořádně vyvinutý smysl pro kolektivní jednání, svých spolupracovníků si velice vážil a dbal také o jejich odměny.¹³³ Před krachem spolupráce s ostatními autory ostatně navrhoval, aby dílo vyšlo pod kolektivním pseudonymem.¹³⁴ Již v počátcích práce na *Obrazech* docházelo ke zdržením, druhého září 1938 historikové hlásí, že nemohou stihnout dodat materiál.¹³⁵ Spisovatelé a historici se se svými pracemi dále opožďovali, a tak se Vančura rozhodl dílo napsat sám. „*Pochopil, že i nadále je třeba hrdinského zpěvu o české minulosti, chápal, že obrana v bitvě beze zbraní bude pro národní celek ještě těžší než obrana v poli bitevním.*“¹³⁶ Jelikož postupně ze spolupráce sešlo, Vančura nedopsal Trilogii *Koně a vůz* a historický román *Krčín*, který se dochoval ve zlomku v Panoramě. Ze zamýšlené spolupráce zůstala jen torza: Na kapitole *Stará vlast* spolupracovala Milada Součková a třetí kapitolu seřadil Jiří Mařánek.¹³⁷

133 SEIFERT, Jaroslav a Jirásková, Marie, ed. *Všecky krásy světa*. 2., přeprac. vyd., Celkově 4. vyd. Praha: Eminent, 1999. 486 s. ISBN 80-85876-83-3. s. 140.

134 CHARVÁT, Jaroslav. *Vančura*. Panorama, Kulturní zpravodaj, Praha: Družstevní práce, 1945-1946. s.40

135 JIROUŠEK, Bohumil. Peníze, nebo prestiž? *Theatrum historiae* [online]. 2010. Pardubice, s. 6 [cit. 2020-06-23]. Dostupné z:

https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/38307/JirousekB_PenizeNebo_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y
s.366.

136 MUKAŘOVSKÝ, J. *O Vladislavu Vančurovi*. Praha 1945, s. 4.

137 HOLÝ, Jiří. *Práce a básnivost: estetický projekt světa Vladislava Vančury*. Praha: Československý spisovatel, 1990, 192 s. Kritické rozhledy. ISBN 80-202-0134-3.s. 179.

Vančura si byl vědom důležitosti historického díla pro veřejnost, smysl pro povinnost mu velel ujmout se díla, které pomůže národnímu sebeuvědomění, i přes nedostatek času a množství úkolů (ilegální činnost v Národně revolučním výboru inteligence, filmová činnost a ostatní práce pro Dp), zachoval věrnost svým uměleckým cílům, dbal o vysokou jazykovou úroveň i historickou objektivnost. „*Obrazy z dějin národa českého Vladislava Vančury, jež tvoří vrchol celé protektorátní historické prózy, svou otevřeností ve vyznání lásky k národu a jeho pokrokovým tradicím, ale i nevšední šíří záběru, nejniternějším prožitím českých dějin a pochopením jejich smyslu, novátorský přístup k řešení otázky vzájemného poměru faktu a fikce v díle, i hloubkou a monumentalitou vytvořených postav a dějů a krásou slovesného výrazu.*“¹³⁸

U Vančury převládá jazyk nad vypravováním a vyprávění charakterizuje jazykem, Obrazy se od Vančurovy předchozí tvorby liší právě upřednostněním vyprávění. V nich je děj vyzvednut a vypravěč nejvíce vystupuje, František Langer jej charakterizoval: "*Myslím, že nejsprávnější posuzování Vančury by bylo, kdybychom na něho mysleli víc jako na básníka než na vypravěče, snad jenom na básníka.*"¹³⁹

Postavy jsou hlavním nositelem děje, s nimi Vančura diskutuje, hodnotí jejich chování a stávají se jeho vypravěči. Přesto převládá vypravěč nezúčastněný, který je zpočátku kronikářský, později beletristický. Postavy jsou rozmanité, mají různou sociální příslušnost, historickou autentičnost a umělecké zpracování. Na rozdíl od prvního dílu je druhý bohatší o promluvy postav, právě jazykem určují postavy svoji sociální příslušnost. Nejvíce se věnuje historickým postavám, rozebírá jejich chování, myšlení a charakter, nejstarší česká knížata zbavuje historické strnulosti a utváří z nich živé postavy schopné jednání a myšlení, jak dobrého, tak i špatného rozhodování. Ve snaze o pravdivost se vyhýbá mytickým postavám. Ale vytváří fiktivní osoby, které zasazuje do historického rámce, jedná se o jedince z prostých poměrů, které sám autor označuje jako nepodstatné, ale poskytuje jim mnoho místa k vyjádření, jejich osudy tak vytváří opozici k životům vládců a panovníků.¹⁴⁰ K nevšední obrazotvornosti ukazuje již název díla, ve kterém uplatňuje svoji filmařskou zkušenost. Plasticky líčí jednotlivé scény, které si čtenář může živě představit.

138 BLAHYNKA, Milan, ed. *Česká literatura v boji proti fašismu*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987. 365 s. Kritické rozhledy. Velká řada; 53. s. 234.

139 LANGER, František a Jiří HOLÝ. *Byli a bylo*. 3. rozš. vyd., v SPN 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 307 s. Maják. ISBN 80-04-25702-X. s. 270.

140 POLÁČEK, Jiří. *Portréty a osudy. Postavy v próze Vladislava Vančury*. Boskovice: Albert, 1994. ISBN 80-85834-05-7. s. 112.

Střídá obrazy celku a detailu a setrvává u gest. "*Obrazy jsou novátorskou obměnou tradiční románové kroniky*"¹⁴¹ Snaží se o skloubení uměleckých postupů a vědecké přesnosti.

5.2.7.1 Presentace díla *Obrazy z dějin národa českého* v nakladatelském listu *Panorama*

Jedinkrát za celou existenci družstva a jeho časopisu je celé číslo věnováno jedinému dílu jediného autora, a to Vančurovým *Obrazům*. Časopis vyšel v prosinci roku 1939 a měl propagační charakter, stejně jako ostatní čísla *Panoramy* i toto usilovalo zvýšit odbyt. Vančurovské číslo je výjimečné nejen monotematicností, ale i dobou vydání za Protektorátu a v očekávání války. Je očividné, že se nejedná o objektivní soudy o knize, ale o reklamní materiál družstva, které se snažilo dosáhnout odbytu. Přesto, že články nemají velkou literární hodnotu, vypovídají o dobovém naladění a významných osobnostech tehdejší české kultury, které spolupracovaly s nakladatelstvím. Do časopisu napsali Vančurovi přátelé, spolupracovníci a účastníci kulturního dění. Jednalo se o spisovatele a historiky, kteří byli členy družstva a pravidelně přispívali články do nakladatelských časopisů. Většina z nich měla přímé vazby na Vladislava Vančuru.

Jedenáct článků se shodně zabývá základními tématy, rozličností psaní odborného textu a beletrie, srovnání s předchozí tradicí a osobní zkušenosti autorů se psaním *Obrazů*. Vančura v díle neobvykle spojuje odborné postupy s básnickou imaginací, ačkoliv se nejedná o podnik ojedinělý, v takovém rozsahu vyšla pouze před dlouhými staletími pouze *Hájkova Kronika česká*, která ač fantasií bohatě naplněná, neměla to za účel. Zcela očividně se nabízí srovnání se staršími kronikami a historickými obrazy, na to reaguje řada přispěvatelů a klade vedle sebe dva historické okamžiky, dvě pojetí historie, jedno striktně dodržující historickou skutečnost a druhé, které ji beletristicky zpracovává, obě reagující na potřeby národa, na soudobou skutečnost líčením historie. Časopis je stejně jako kniha doplněn ilustracemi od Mikoláše Alše a fotografií Vladislava Vančury se členy Historické skupiny při práci na *Obrazech*.

Autor zpovídá autora – Vančurův krátký článek vedený formou stylizovaného dialogu, kdy si autor sám pokládá otázky a odpovídá na ně. Vančura se skromností a sebeironií reflektuje zrod myšlenky a práci na *Obrazech*. Otázky, které vybírá, vytváří fiktivní rozmluvu týkající se především problému beletrizované historie. Vančura nezatajuje, že mu psaní činilo potíže a že se

141 MALEVIČ, Oleg Michajlovič. *Osobitost české literatury: paralely a konfrontace*. Praha: Malvern, 2009, 339 s. ISBN 978-80-86702-44-5. s. 84.

často pouštěl do spekulací. Na druhou stranu se domnívá, že historik, ač postupuje přísně vědeckými metodami, nakonec interpretuje jako povídkář. Právě pro interpretaci historických postav a jejich polidštění byl kritizován nejčastěji. Nejostřejší kritiku si vysloužil za svatého Václava, a to především ze strany katolíků, kteří Vančuru obvinili ze zkreslení historické pravdy a ze zesvětštění českého patrona.¹⁴² Spory ohledně svatého Václava nebyly nikterak nové, objevily se již během tisíciletého výročí v roce 1929. Ačkoliv organizátoři hlásali, že oslavy jsou pro všechny bez rozdílu vyznání a národnostní příslušnosti, hlavní program měl samozřejmě náboženský charakter. Během monumentálních oslav, které byly v režii katolické církve a státu, se objevilo několik menších protestních akcí, které prezentovaly knížete Václava nejen jako katolického světce. Na oslavu výročí se konaly Svatováclavské dny Orelstva, byla dokončena stavba svatovítské katedrály, vystaveny byly korunovační klenoty, chyběl však plánovaný počín vědecký, a to vydání *Svatováclavského sborníku*¹⁴³, ten skutečně vyšel, ale s pětiletým zpožděním v roce 1934. Sborník měl napravit, co se Svatováclavským oslavám nepodařilo, a to sjednotit různorodé prvorepublikové společenství. Ve sborníku měly být a skutečně jsou promítnuty různé názory vědeckých kapacit rozličných oborů a názorů. Sborník obsahuje 14 statí renomovaných vědců, kteří se věnovali osobnosti, legendám a atributům světcovým: především historikové Josef Pekař, Gustav Skalský, František Michálek Bartoš a Jan Slavík, teolog Ferdinand Hrejša, antropologové Jindřich Matiegka, Antonín Podlaha, archeologové Josef Schránil, Josef Cibulka, Karel Guth, architekt Kamil Hilbert, literární historik Václav Flajšhans a jazykovědec Miloš Weingart. Některé statě vyšly samostatně, před vydáním dlouho očekávaného sborníku, jedna z nich je předsedy sborníkového odboru Josefa Pekaře, zpracovává téma Václavovy osobnosti, historického pozadí a pozdějších legend. Jedním z nejdiskutovanějších Pekařových poznatků je datování Kristiánovy legendy do 10. stol. a otázka hloubky Václavova vzdělání. Zde se shoduje Vančurovo pojetí s Pekařovým, kdy oba tvrdí, že svatý Václav uměl číst mimo latiny i ve staroslověštině.¹⁴⁴ Otázku problematiky jazyka, který je tradičně vysoko hodnocen, Vančura sám považuje za nedostatečný, přál si, aby rostl zároveň s vývojem češtiny a aby vyjadřoval její

142 VODIČKA, Timoteus. *stavitelé věží*, Literární studie. Tasov: Marie Rosa Junová, 1947. s. 26-35.

143 Guth, Karel, ed., Kapras, Jan, ed. a Novák, Antonín, ed. *Svatováclavský sborník: na památku 1000. výročí smrti knížete Václava Svatého*. Sv. 1, Kníže Václav Svatý a jeho doba. V Praze: Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí, 1934. 1115, [ii] s., [49] l. obr. příl.

144 Vančura, Vladislav. *Autor zpovídá autora*. Panorama, Vančurovým obrazům z dějin národa českého. Praha: Družstevní práce, 1939 (11). s. 179.

dobovou podobu.

Mezi přispěvateli byl i Jaroslav Seifert, který těsně spolupracoval s Družstevní prací, od 30. let redigoval básnické edice Slunovrat (1937–1939), Generace (1938) a za války byl i redaktorem časopisu Panorama (1940–1941). Seifert spolupracoval s Dp od jejich počátků, krátce po založení vydala Seifertem uspořádaný výbor Básně (1929), v průběhu následujících let vyšly další čtyři výbory. Ve třicátých, a především čtyřicátých letech spolupracoval s nakladatelstvím na předmluvách knih a přispíval do Panoramy. Pro toto speciální číslo Panoramy napsal Seifert článek a úvodní báseň o šesti slokách, která se snaží čtenáře navnadit k přečtení *Obrazů*. Seifert upozorňuje na dvě roviny *Obrazů*, všední a historicky významnou. V první kapitole mluví o králích a hradech. Ve druhé vypráví o krásné zemi a ve třetí mluví o silném a pracovitém lidu. Báseň útočí na všechny smysly „*dívky v bílých plachetkách, poslouchající ptáka na větvi.*“¹⁴⁵ „*nad nástroji, které zněly v den, v přešřastné dny té země voňavé.*“¹⁴⁶ Často se opakuje motiv ptáka a knihy, kteří vyprávějí stejný příběh z dávných dob, kdy pták může znamenat autora odvážně stoupajícího vzhůru, do neznámých výšin, pěvce, barda. A kniha záznam jeho zpěvu. Poslední řádky slibují, že ostatní se dozvědí v „*knize*“¹⁴⁷. V článku Jen poznámka hovoří o oživé historii básník, který chválí Vančurovo úsilí povzbudit ducha národa. Konstatuje, že dílo vzniklo na podnět čtenářů a pro jejich potřebu, aby měli víru do budoucna ze slavné minulosti. Seifert v této době také uplatňuje historická témata v díle *Vějíř Boženy Němcové* (1940) a vlastenecká témata v básnické skladbě *Světlem oděná*, která vyšla ve stejném roce. Seifert a Vančura podepsali manifest spisovatelů „Národu českému“ (tento návrh byl i přes 117 podpisů protektorátní vládou natolik pozměněn, že spisovatelé manifest nakonec nezveřejnili).¹⁴⁸ Podpis pod tento manifest byl posledním společným činem těchto dvou spisovatelů, kteří se setkávali již v době působení v Devětsilu.

O zkušenostech se psaním beletrizovaných dějin napsali historici spolupracující na *Obrazech*. Především se jednalo o rozdílné způsoby psaní beletrie a odborného textu. Tři další články pochází od Vančurových spolupracovníků a hledačů historické objektivit, jsou jimi Václav Husa, Jan Pachta a Jaroslav Charvát. Byli členy Historické skupiny sdružené okolo revue *Dějiny a*

145 SEIFERT, Jaroslav. Panorama, *Vančurovým obrazům z dějin národa českého*. Praha: Družstevní práce, 1939 (11). s. 177.

146 Tamtéž.

147 Tamtéž.

148 MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. 340 s. Novověk; sv. 8. ISBN 978-80-200-1823-6. s. 288.

přítomnost (1937-1938), kterou vydávala Družstevní práce. Tato marxistická skupina ovlivněná avantgardou vznikla v roce 1935 a její činnost ukončila válka. Její členové se ohrazovali proti převládajícímu proudu Josefa Pekaře, bojovali proti jeho elitářskému pojetí dějin a jejich cílem bylo přiblížit dějiny široké veřejnosti. Nejvlivnějším členem Historické skupiny byl Václav Husa (1906-1965), historik se zájmem o hospodářské a sociální dějiny. Studoval ve Francii a pracoval v Archivu Ministerstva vnitra. Jako mnoho dalších se přikláněl k marxismu, sociálnímu pojetí historie a soustředil se na dějiny třídních bojů. „*S J. Charvátem a J. Pachtou zprostředkoval výsledky soudobé historické vědy Vladislavu Vančurovi, a tak přispěl k vyznění jeho díla Obrazy z dějin národa českého (1939, 1940).*“¹⁴⁹

Václav Husa představuje v článku Dějiny očima básníka problém hledání historické pravdy, oceňuje autorovu snahu zachytit nejen důležité okamžiky, ale i všední dny postav. Dále se zabývá vztahem mezi beletrií a historickou vědou, které se vzájemně ovlivňují a obohacují. Ačkoli chválí Vančurovu fantazii, zároveň ukazuje na historické nepravdy a nepodložená tvrzení, která omlouvá tím, že jsou alespoň možná. Přesně vystihuje Vančurovu citlivost pro kolektiv, jeho zájmy, myšlení i omyly.

Jan Pachta (1906-1977) vystudoval filosofii a psychologii, na rozdíl od ostatních členů Historické skupiny nebyl vystudovaným historikem, v roce 1935 se stal archivářem na Ministerstvu vnitra, kde se seznámil s Václavem Husou a stal se členem Historické skupiny.¹⁵⁰ V článku věnovaném Vančurovým Obrazům, který nazval Nové pojetí historické beletrie, se zabývá kromě problému spojení historie a beletrie také oceněním absence dušezpytných rozborů na pozadí historických událostí, vyzdvihuje Vančurovu snahu hledat historické příčiny v konání lidí minulých věků, bez pomoci současné psychologie. Také se zabývá jazykem obrazů, ten považuje za největší přínos díla, vystihuje archaickou češtinu v jejím plynulém, orálním rázu. Dalším z Vančurových spolupracovníků byl Jaroslav Charvát (1904–1988). V článku O naší spolupráci podrobně popisuje postup při psaní díla, chápe Obrazy jako dílo kolektivní, a nikoliv autorské. Stejně jako kolegové řeší problém spojení beletrie a vědy.

Další skupinou jsou Vančurovy blízcí spolupracovníci a přátelé. Jedná se různorodou skupinu

149 KÁBOVÁ, Hana. *Historik Václav Husa*. Akademické bulletin [online]. 2005 [cit. 2018-06-21]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2005/7/obsah/historik-vaclav-husa-25.-6.-1906-6.-2.-1965-.html>

¹⁵⁰ ČEJCHAN, Václav. *Vzpomínky na historickou skupinu*. T, s. 50

autorů více či méně spolupracujících s Dp. Jedním z nich je jeden z nejstarších Vančurových přátel, Karel Nový (1890-1980), vlastním jménem Karel Novák, Vančurův spolužák z benešovského gymnázia. Nový pracoval pro Družstevní práci a mezi lety 1937–40 byl redaktorem Panoramy, také psal doslovy a předmluvy k Vančurovým knihám. V článku K prvé knize *Obrazů z dějin národa českého* píše o nutnosti dějin pro přežití národa, předkládá k porovnání Palackého *Dějiny národa českého* a jeho postoj v době národního ohrožení jako identický k současné situaci. Nový Vančuru vykresluje jako autora usilujícího o vytvoření silného vzoru předků, hodných následování a chápe vztah mezi historií a současností jako stále se měnící. Vysvětluje rozdíl mezi Palackého a Vančurovým novým pohledem na dějiny, objevily se nové prameny a staré pozbyly pravdivosti. Jasně si uvědomuje, že než se dozvíme cokoli o minulosti, stane se mnoho historických okamžiků v přítomnosti. Vyzdvihuje Vančurův přínos hlavně v jednotnosti děje a jeho autorství považuje za hlavní záruku úspěchu díla. Samozřejmě si cení historické pravdivosti a jako člověk vidící do zákulisí oceňuje Vančurovu píli i přínos jeho spolupracovníků.

Jiří Mařánek (1891-1959) byl prozaik a pravidelným přispěvatel Panoramy, mimo jiné se věnoval i filmu, mezi lety 1945–48 pracoval ve filmovém odboru Ministerstva informací. Jeho článek *Od námětu k obrazům* taktéž kladně hodnotí Vančurův přínos na poli beletrie i historie a tleská mu za výborné zpracování obsáhlého tématu. Znamenitě je vystiženo dobové myšlení a kultura, či řečeno dobovou duchovědnou terminologií: duch doby.

Josef Cerman byl od roku 1928 odpovědným redaktorem Panoramy, po válce je vedoucím redakční rady (1945-1946) a mnohaletou spoluprací ukončuje roku 1948. V článku *Jak to začalo a jak to dopadlo* pohlíží na *Obrazy* očima zasvěceného pozorovatele vypráví o vzniku *Obrazů* od počátečních čtenářských požadavků, klíčení myšlenky a Vančurův návrh po samotnou tvorbu, výběr ilustrací, a nakonec tiskařské a knihvazačské práce.

Obrazy z dějin národa českého vyvolaly mnoho ohlasů v dobových periodikách, reagovali na ně F. X. Šalda, Arne Novák, Jindřich Vodák, Karel Sezima, Bedřich Václavek, A. M. Píša, František Götz, Miroslav Rutte, Bohumil Polák a mnozí další méně významní či pozapomenutí kritikové (Václav Běhounek, J. O. Novotný, Josef Matouš, Václav Brtník, Vojtěch Zelinka, Antonín Veselý, Josef Sup), avšak i četní spisovatelé (Josef Hora, Marie Pujmanová,

Marie Majerová, Josef Čapek, Vítězslav Nezval, František Halas, Jaromír John).¹⁵¹

5.2.8 Překlady Vančurových děl v Dp

Vančurovi vydala Dp ve spolupráci se švýcarským nakladatelstvím Europa Verlag, sídlícím v Curychu román *Der Bäcker Johann Marhoul*. Tento německý překlad Pekaře Jana Marhoula s ilustracemi Toyen a typografií Ladislava Sutnara vyšel v roce 1936 v protifašistickém nakladatelství, které se před válkou přestěhovalo do New Yorku. Dílo přeložil německý překladatel původem z Čech Julius Mader.

5.2.9 Vančura literárním teoretikem

Vančura měl velmi blízký vztah k Pražskému strukturalistickému kroužku, a to jak na profesní úrovni, tak i osobní, s některými členy se přátelil. Jan Mukařovský, Bohuslav Havránek a Roman Jakobson. Vančura společně s Vítězlavem Nezvaletm a Jaroslavem Seifertem tvořili podklad pro teoretickou činnost Pražských strukturalistů. Společně apelovali na funkci jazyka a oponovali tzv. Brusičství jazyka (451). časopis Naše řeč a Ferdinand Peroutka snaha o čistotu jazyka

151 POLÁČEK, Jiří. *Pravda a báseň*. [online]. 1993, 83-92 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/107625/D_ScientiaeLitterarum_40-1993-1_10.pdf?sequence=1. s. 82.

Závěr

Tato práce pojednává o vztahu spisovatele Vladislava Vančury a nakladatelství Družstevní práce. Vančura jako jeden z nejvýznamnějších spisovatelů 20. století v Československu výrazně ovlivnil celkové zaměření nakladatelství a pomohl mu svým jménem k sto tisícům členů. Družstevní práce mu na oplátku poskytla vždy pečlivé a kvalitní vydání jeho děl. Své názory a osobnost prezentoval na stránkách nakladatelského časopisu Panorama, kde se vyjadřoval ke svým knihám, knihám ostatních autorů a kultuře obecně.

Vančura vydával u Družstevní práci od roku 1924, ke konci dvacátých let zakládá Družstevní práce edici, ve které vycházejí výhradně Vančurovy knihy. Po druhé světové válce se na žádost Ludmily Vančurové spojují Družstevní práce, Melantrich a Svoboda k vydání Vančurova celoživotního díla, z něhož jsou patrně nejvýznamnější *Obrazy z dějin národa českého*, které Vančura píše na žádost členů Družstevní práce. Toto dílo je významné nejen svou literární hodnotou, ale je i výbornou ukázkou nakladatelského počínu a spisovatelova úsilí pomoci národu v době okupace.

Z jeho tvorby byla vybrána dvě románová díla, která se setkala s různým úspěchem u kritiky a čtenářů, jedná se o romány *Pekař Jan Marhoul* a *Pole orná a válečná*. Na reakci dvou významných českých kritiků byl ukázán různý přístup k jeho tvorbě.

Vančura psal v rámci své činnosti redaktora kritické články pro Panoramu, ve kterých se snažil o vymezení nových pojmů tohoto oboru. Jeho kritiky slučují nenásilnou formou odborný jazyk s básnickými výrazy.

Od roku 1937 je Vančura členem nově sestavené redakční rady, která má za úkol nahradit doposud fungující hlasování veškerého členstva, které rozhodovalo o nově vycházejících knihách. Součástí této práce je i psaní lektorských posudků, z nichž některé jsou zde rozebrány. Při posuzování rukopisů uplatnil zásady „nové tvorby“ a dbal o objektivní hledisko. Vančura vždy zdůrazňoval, že literatura má čtenáře oslovovati, odrážet v sobě životy současníků, nikoliv nadbíhat obecnému vkusu. Kromě životnosti zdůrazňoval slovesnost, přičemž její zdroje považoval za nevyčerpatelné. Podle těchto dvou hlavních bodů posuzoval vhodnost díla k vydání. Samozřejmě posuzoval mimo umělecké kvality díla i její vhodnost pro Družstevní práci a její čtenáře. Pomocí těchto kritérií dbal o udržení kvalitní produkce nakladatelství.

Tato práce má ambici představit Vančuru především jako aktivního účastníka na poli

literární kultury v nejširším slova smyslu, který v souladu se zásadami nakladatelství Družstevní práce podílel na zkvalitnění knižní kultury v Čechách. Společně s Družstevní prací, kterou si vybral jako jeden z prostředků k šíření svých názorů, pracoval na kultivování veřejnosti. Zlepšování vkusu probíhalo často formou kolektivní práce, kterou Vančura i Družstevní práce preferovali.

prameny

Literární archiv Památníku národního písemnictví, Družstevní práce, Vladislav Vančura, propagační korespondence a doklady.

KNAP, Josef. *Archív Družstevní práce*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 1971, 295 s. Edice inventářů Literárního archivu Památníku národního písemnictví.

KOULA, Jan Evangelista. *Obytný dům dneška*. Stanislav Kraus, Václav Lenc, Miloslav Prokop, Jan Roller, Jaroslav Svoboda, Eduard Zika. Praha: Družstevní práce, 1931, 367 s., 24 s. obr. příl. Orbis Pictus.

NOVÁK, Arne. Mladý romanopisec. *Lidové noviny*. 1924, 1925. s. 9.

PANORAMA: kulturní zpravodaj. Praha: Vydavatelstvo Družstevní práce, 1928 - 1946, ^^sv. ISSN 1805-9775.

Pět let družstevní práce. Almanach. Praha: Družstevní práce, 1927.

ŠALDA, František Xaver. Krásná próza. *Tvorba*. 1925. s. 1117.

VODIČKA, Timoteus. *stavitelé věží*, Literární studie. Tasov: Marie Rosa Junová, 1947. s. 26-35.

VANČURA, Vladislav, BLAHYNKA, Milan a VLAŠÍN, Štěpán. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt.

VANČUROVÁ, Ludmila. *Dvacet šest krásných let*. Praha: Československý spisovatel, 1967.

NEZVAL, Vítězslav. *Z mého života*. Praha: Československý spisovatel, 1959.

UTH, Karel, ed., Kapras, Jan, ed. a Novák, Antonín, ed. *Svatováclavský sborník: na památku 1000. výročí smrti knížete Václava Svatého*. Sv. 1, Kníže Václav Svatý a jeho doba. V Praze: Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí, 1934. 1115, [ii] s., [49] l. obr. příl.

Sekundární literatura

ADLEROVÁ, Alena. *České užité umění: 1918-1938*. Praha: Odeon, 1983.

ANDĚL, Jaroslav. *Umění pro všechny smysly: meziválečná avantgarda v Československu: Valdštejnská jízdárna 30.6.-26.9.1993*. Praha: Národní galerie, 1993.

BLAHYNKA, Milan, ed. *Česká literatura v boji proti fašismu*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1987. 365 s. Kritické rozhledy. Velká řada; 53. s. 234.

BLAHYNKA, Milan. *Vladislav Vančura*. 1.. vyd. Praha: Melantrich, 1978. 542 s. ISBN 32-023-78. S. 11-311.

BÍLKOVÁ, Eva. *Národní 36: k třicátému pátému výročí vzniku nakladatelství Odeon*. Praha: Odeon, 1988, 1 sv. John, Miloslav: *Čechoslovakismus a ČSR 1914–1938*. Beroun 1994.

KUNDERA, Milan. *Umění románu: cesta Vladislava Vančury za velkou epikou*. Vyd. 2. Praha: Československý spisovatel, 1961, 207 s. Dílna.

MUKAŘOVSKÝ, Jan.: *O Vladislavu Vančurovi*. Praha 1945, s. 5.

MED, Jaroslav. *Literární život ve stínu Mnichova (1938-1939)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. 340 s. Novověk; sv. 8. ISBN 978-80-200-1823-6. s. 98.

Nový velký ilustrovaný slovník naučný. V Praze: Gutenberg, 1934, 20 sv.

POLÁČEK, Jiří. *Portréty a osudy*. Postavy v próze Vladislava Vančury. Boskovice: Albert, 1994. ISBN 80-85834-05-7. s. 112.

SEIFERT, Jaroslav. *Všecky krásy světa*, s. 140.

SUTNAR, Ladislav. *Ladislav Sutnar v textech: (mental vitamins)*. Praha: KANT; Uměleckoprůmyslové museum, 2010

ŠIMONÍKOVÁ, Jaroslava: *Nábytek z Bystrice pod Hostýnem*. Praha 1992, s. 17.

ŠVÁCHA, Rostislav. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. Praha: Odeon, 1985, 573 s. Architektura.

VLČKOVÁ, Lucie. *Družstevní práce – Sutnar, Sudek*. Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum,

2006, 250 s. ISBN 80-7101-066-9.

160 let družstevnictví v České republice. 1847–2007. 2006. Praha: Družstevní Asociace ČR.

Elektronické zdroje

Mezinárodní družstevní svaz. Mezinárodní družstevní svaz [online]. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.dacr.cz/mezinarodni-druzstevni-svaz/>

MAGINCOVÁ, Dagmar. Knihy, které budou čteny: K nakladatelstvím Družstevní práce a Družstvo Kniha [online]. 2012, 23(1), 38-50 [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna121/12_138.htm

VÁVROVÁ, Vladimíra. Historie družstva Družstevní práce [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné z: www.dacr.cz/soubory/druzstevni_prace.doc?fid=14399854530261.doc

Panorama. Slovník české literatury [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=183>

Mezinárodní družstevní svaz. Mezinárodní družstevní svaz [online]. [cit. 2017-06-06]. Dostupné z: <http://www.dacr.cz/mezinarodni-druzstevni-svaz/> Panorama. Slovník české literatury [online]. [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=183>

KÁBOVÁ, Hana. Historik Václav Husa. Akademické bulletin [online]. 2005 [cit. 2018-06-21]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2005/7/obsah/historik-vaclav-husa-25.-6.-1906-6.-2.-1965-.html>

POLÁČEK, Jiří. Pravda a báseň. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. 1993, 83-92 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/107625/D_ScientiaeLitterarum_40-1993-1_10.pdf?sequence=1. s. 82.

Resumé

This work is focused on co-operation between the publisher Družstevní práce and Vladislav Vančura, famous Czech writer. The goal of this theme is to describe their partnership and to approach some specific teamwork between his publisher and the author.

These problems seem to be complicated especially for Vančurova's concept of collective work where most activity of his is hidden in anonymousness. Besides this research of the publishing magazine there is also some used material which is deposited in archive of Družstevní práce which is now a part of the Memorial of National Literature.

The first chapter is focused on his publisher himself in order to clarify his principles and to put them in socio-political events. The following part takes a look at a specific co-operation between the publisher and the writer, namely it deals with Vančura's critical activity for Panorama magazine which was the correspondent of Družstevní práce. It also describes the activity which was related to his editorial work. Vančura was the chairman of the Editorial Board of Cooperative Work from 1937 until his death. This activity resulted in writing of lecture notes, some of them were mentioned and they are included in this theme. There are also several speeches which Vančura gave to the members of the Cooperative team.

Two novels were chosen from his literary works: Baker Jan Marhoul and Field of War and Tillage showing the differences how were various Vančura's works accepted. While Jan Marhull received very good reputation and compliments as well as the authorities at that time were enthusiastic about this book, the other novel The Field of War and Tillage brought considerable embarrassment and a large group of critics rejected this novel.

This cooperation seemed to be mutual and beneficial for both sides. The publisher brought a great success to author and presented him as a diligent editor who remained to be loyal. In return Vancura gained closer contact with his readers and better background for his activities.

Příloha:

O lektorské praxi¹⁵²

Mám říci několik slov o lektorské praxi. O tom, jak to tady děláme a podle čeho se řídíme při posuzování českých rukopisů. Lektorina se blíží kritickému řemeslu a my jsme často po způsobu soudců rozhodovat o tom, co je krásné a co je nekrásné, co je užitečné a co škodlivé, co bude mít úspěch a co se nám nehodí. K tomu patří dávka určité domýšlivosti a my jsme – myslím – lidé skromní. Jak se tedy vypořádat se svým úkolem? Podle jakých směrnic se má řídit naše volba? Stanovisko osobního vkusu není bezpečné a my je – pro zmíněnou již skromnost – nechceme příliš uplatňovat. Nezbyvá tedy než slátat jakousi teorii, která by byla podkladem našich úvah.

Redakční rada není kompaktní těleso, nepředstavuje žádnou literární nebo kritickou školu a nemá unifikované názory. Naopak: jsme zde proto, abychom se navzájem korigovali a doplňovali. Co tedy řeku platí jen pro jednoho lektora, ale může vám snad poskytnout názor i o metodách ostatních pánů. Abych byl stručný, uvedu jen východisko svého kréda. Je to tvrzení, že literatura jsou životní obsahy a pásma uskutečněná v řadě slovesnosti. Tím je řečeno, že naprosto nevidím literaturu jako něco jednoznačného. Nechci zdůrazňovat ani ten životní obsah ani tu slovesnost. Umělecké dílo tvoří, jak se domnívám, souhrn obou těchto složek. Žádná z nich není první, žádná z nich není druhá. Jsou do sebe zaklesnuty a zároveň stojí proti sobě, aby vyvolávaly napětí a aby se spojovaly v jednotě účinu. Kniha, která je takto ukována, bývá vždycky krásná. Tím ovšem netvrdím, že je vždy užitečná a že se hodí pro naší edici. Jednou nám došel rukopis Vladimíra Holana. Byla to nádherná práce. Všichni dohromady a každý zvlášť jsme si to uvědomili, a přece jsme nenašli odvahu věc doporučit. Proč? Protože básnickovy zážitky byly exkluzivní. Nemohli jsme prostě předpokládat, že čtenář v nich najde obdobu svých životních pocitů a zkušeností. Bylo to příliš královské pro náš lidový stůl. Literatura, která nechce nebo nedovede rozvlnit věci pocitově, myšlenkově a dějově obecnější, není prostě pro nás.

Domníváme se totiž, že Družstevní práce v tomto časové úseku má prosazovat i ve svých uměleckých publikacích jakousi lidovost.

V jedné východní zemi razili kdysi heslo: Teď nechceme kaviár, teď je nám třeba chleba. - To heslo se nám hodí do krámu. Ovšem dopustili bychom se chyby, kdybychom na něm trvali umíněně a kdybychom si představovali lidovost jako nadbíhání čtenářům anebo jako cosi vulgárního. Mám osobně sklon k pesimismu, a když se tak dívám po výsledcích ediční činnosti všech větších firem, že se ta chyba již stala.

152 VANČURA, Vladislav, BLAHYNKA, Milan a VLAŠÍN, Štěpán. *Řád nové tvorby*. Praha: Svoboda, 1972, 635 s., fot. příl. Akt. s. 178-181.

Manévrovat s textem a pouštět mezi lidi určité knihy znamená dělat kulturní politiku.

Jaké jsou v tomto směru naše možnosti a úkoly?

Palčivě živý národnostní cit, který se rozmohl v nejširších vrstvách, povzbuzuje nás vydávat věci vypjatě české: Především klasiky a tam, kde klasikové nejsou, surogáty druhu sborníku *Kde domov můj* nebo *Má vlast*.

Snad si můžeme gratulovat, že jsme své době nezaplatili podobnou daň. Zdá se mi totiž, že z většího odstupu se bude nakladatelské podnikání toho druhu jevit jako honba za grošem a jako cosi nevkusného. Ono, máme-li mluvit přísnou pravdu, v řečených sbornících není dočista nic než nůše dojetí a slzavých citů a ovšem dobré vůle, která za časů méně shovívavých bude označena za obchodní mazanost.

Pokud jde o klasiky, věřím, že starým básníkům nikdo neprokáže horší službu než ten, kdo je označí za autory nadmíru umělecké, zábavné a čtivě. Jan Neruda se může jevit mistrem v Seifertově výboru; jeho fejetony jsou většinou odvozeniny poplatné dávno minulým zálibám a sociální zakázce. Totéž platí o verších Boženy Němcové. Krátce: chci říci, že všechny knihy klasických autorů nepřežily své tvůrce.

Chci říci, že se mají klasikové vášnivě studovat a nevášnivě vydávat. Chci říci, že krásné komplety vycházejí nikoli snad bez užitku pro nakladatele, ale jistě bez užitku pro široké vrstvy čtenářské, že rozmnožují knihovny snobů a že vnukají prostým čtenářům nedůvěru. Prosím vás, co si má světa zkušený dělník počít třeba se sociální naivitou slavné básnířky? Nezná sled literárních škol, neobeznámil se s imanentním vývojem slovesnosti ani se zásahy mimouměleckými, unikne mu všechno to, co je v textu živého i revolučního a koneckonců – i když se to stydí přiznat – milý čtenář se kloní k názoru, že je příběh vyhlán a že odporuje zkušenostem.

Vedle furoru klasického zuří toho našeho času v nakladatelských – primárně ovšem i v autorských – myslích furor historický. Kdejaká nicotná romantická či zamilovaná historie se přenesla do dob zašlé slávy a eo ipso je úspěch zaručen, neboť řečená zašlá sláva propůjčí několik paprsků své záře i knížce. Neříkám, že je autor k podobnému snažení veden vždy vypočítavostí, někdy podléhá jen náladě. Každému zní v uších, že "Čechové bývali statní jonáci" a autor s nakladatelem poslušně vnitřního hlasu nám tedy prezentují knížku fabulovanou na tutéž notu. To je hezké, jenže kniha historická – stejně jako kniha nehistorická – musí mít obsah, který byl prožit. Minulost chápeme skrze vlastní současnost, a jestliže sít vztahů není v té knížce utkána z člověčiny, jde o literaturu sestavenou z kulis a klišátek.

Myslím, že Družstevní práce vcelku nepodlehla ani historismu ani snaze vydávat stůj co stůj díla klasická, ale touha vydupat český román přivedla i u nás na svět několik dítek, s nimiž se nemůžeme chlubit. Jak se v té věci omluvíme? Chtěl bych poukázat na to, že se kniha stala artiklem i pro

autory. Mnoho spisovatelů se živí a přiživuje literaturou. Knihkupecká a nakladatelská konjunktura znamená i pro ně žně, poptávka je větší než nabídka, a tak zboží ztrácí na jakosti. Nakladatelé si navzájem přetahují i autory – chudinky, kteří jsou na všechny čtyři neokovaní. Vybíráme tedy z mála a marně se honíme za mistry. Jak je získat? Jsou na to jen dva způsoby: 1. Buď je musíme přitáhnout a připoutat nějakými výhodami, 2. nebo je musíme objevit a vychovávat a krmit a živit. První metoda je mi nesympatická, druhá se mi líbí a vřele ji doporučuji vaší pozornosti. Já si totiž myslím, že jeden konec nakladatelské kulturní politiky směřuje k saturování čtenářské obce dobrou knihou a ten druhý – důležitější – k tvoření dobrých podmínek pro novou tvorbu.

Družstevní práce osvědčila krásnou zdrženlivost, zatímco vydřiduchové třískali peníze z národního neštěstí, Dp ukazuje básnickými výbory úctu a lásku ke klasickým textům, které je třeba uchovávat a které mluví živým jazykem, Dp podle možnosti uspokojila své členy a propůjčuje publicitu slušným knihám, ale Dp by měla udělat ještě více. Měla by užít všech svých prostředků, prostředků hmotných i prostředků jiných, aby udržela souvislost českého kulturního snažení. Myslím přitom na vědu i umělecké školy, které se hlásily k životu a které teď stagnují. Myslím na experimentální knihnice, na literární sborníky, na kodifikaci vědeckých poznatků ať už v knihách, ať už v monumentálním sborníku. Myslím na časopisy, na ročenky, na edice kritické, umělecké atd. atd.

Jestliže nám, jak se říká, prozřetelnost dala utržit pár šestáků, investujme je ani ne tak do zboží, jako do těchto pochybných a slavných nadějí. Být dobrým obchodníkem je dnes malá čest. Být vyznačem vývoje a třeba fanfarónsky zachraňovat souvislost je náramné štěstí!